

Univerzita Karlova
Katolická teologická fakulta
Katedra církevních dějin a patrologie

Mgr. Anna Veselá

Historie farnosti Stará Říše v 1. polovině
20. století

Bakalářská práce

Vedoucí práce: doc. PhDr. Petr Kubín, Th.D., Ph.D.

2017

Prohlášení

1. Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracovala samostatně a použila jen uvedené prameny a literaturu.
2. Prohlašuji, že práce nebyla využita k získání jiného titulu.
3. Souhlasím s tím, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely.

V Praze dne 12. června 2017

Bibliografická citace

Historie farnosti Stará Říše v 1. polovině 20. století [rukopis]: Bakalářská práce / Anna Veselá; vedoucí práce : Petr Kubín -- Praha, 2017. -- 53s.

Anotace

Práce si klade za cíl zmapovat proměny života farnosti Stará Říše na pozadí historických událostí 1. poloviny 20. století. Vymezené historické období představuje farnost na počátku nového tisíciletí, v odrazu 1. světové války, v poklidnějším období první republiky, během 2. světové války a závěrem poukazuje na změny, které přineslo nové politicko-ekonomické uspořádání společnosti v závěru 40. let 20. století. Práce se dále zaměřuje na vývoj farnosti pod patronátem nedalekého kláštera premonstrátů v Nové Říši, pod jehož správu vždy farnost spadala. V neposlední řadě věnuje pozornost osobnosti Josefa Floriana, který všeobecně proslul svou nakladatelskou činností. Jeho vydavatelství přivedlo do Staré Říše celou řadu umělců a literátů, na druhou stranu se jeho názory staly zdrojem neshod s místními a klášteřem.

Klíčová slova

1. světová válka, první republika, 2. světová válka, Stará Říše, farnost, Josef Florian, František Staněk

The History of a Parish Stará Říše in the First Half of 20th Century

Abstract

This thesis describes the transformation of a parish life in Stará Říše in the context of historical events of the first half of the 20th century. This historical period represents the parish at the beginning of the new millennium, in the reflection of the first world war, a more peaceful period of the First Republic, then the 2nd World War and finally shows the changes brought by the new politico-economic structure of society. This thesis also focuses on the development of the parish under the patronage of the nearby Premonstratensian monastery in Nová Říše, under whose administration the parish always historically belonged. Finally, the attention is paid to the personality of Josef Florian, who is widely known for his publishing activities. His Publisher attracted many artists and writers into Stará Říše, on the other hand, his point of views became a source of disagreement between him, local people and monastery.

Keywords

World War 1, the First Republic, World War 2, Stara Rise, Josef Florian, parish, Frantisek Stanek

Počet znaků: 114 804

PODĚKOVÁNÍ

Za pomoc při zpracování bakalářské práce děkuji doc. Ph.Dr. Petru Kubínovi, Ph.D, Th.D. Rodině a přátelům děkuji za podporu během práce na textu.

VĚNOVÁNÍ

Bakalářskou práci věnuji celé staroříšské farnosti a především kněžím, kteří se v průběhu staletí podíleli na duchovní správě farnosti a svým působením přispěli k rozvoji duchovního života ve zdejších kraji.

Obsah

Úvod.....	7
1. Prameny a literatura.....	9
2 Dějiny farnosti do roku 1900.....	11
2.1. Historie kláštera v Nové Říši.....	11
2.2. Duchovní správa ve Staré Říši do roku 1900.....	13
2.3. Kostel Všech svatých.....	17
3. Literatura a politika na pozadí farnosti.....	18
3.1. Josef Florian.....	19
3.2. František Staněk.....	24
4. Dějiny farnosti v 1. polovině 20. století.....	26
4.1. Petr Stejskal (1900-1908).....	26
4.2. Evermod Petřů (1908-1913).....	29
4.3. Štěpán Rajda (1911-1921).....	34
4.4. Milo Kalouda (1921-1952).....	38
Závěr.....	48
SEZNAM ZKRATEK.....	49
SEZNAM LITERATURY.....	50

ÚVOD

Předkládaný text mapuje obraz farnosti Stará Říše v průběhu první poloviny 20. století během duchovní správy jednotlivých farářů s přihlédnutím na politické a náboženské proměny společnosti.

Stará Říše se rozkládá ve střední části Brtnické vrchoviny v okrsku Markvartická pahorkatina. Z hlediska silniční sítě obec leží na hlavní trase vedoucí z Českých Budějovic do Brna. Historicky obec využívala status městečka, který za socialismu ztratila, ale který jí byl v roce 2007 opětovně navrácen. Dnes je součástí obce osada Nepomuky, ve které celoročně bydlí pouze dva občané.¹ Název² městečka je odvozen buď od říčky Vápovky³, nebo od rudného šterku „Griess“, se kterým se pracovalo při rýžování zlata, jehož ložiska jsou ve zdejším okolí dodnes patrná.

Na začátku 20. století se městečko příliš nelišilo od ostatních vesnic na Vysočině. V roce 1900 žilo v obci 705 obyvatel ve 137 domech⁴, z nichž většina se živila zemědělstvím a téměř každý občan se hlásil ke katolické církvi. Během následujících padesáti let se zvěst o Staré Říši rozšířila nejen v církevních kruzích, ale i v uměleckém světě, a stala se tak vyhledávaným místem umělců a intelektuálů.

Farnost nekopírovala pouze hranice městečka, ale tvořilo ji i několik okolních obcí.⁵ Místní farář nebyl dosazován brněnským biskupem, ale opatem z nedalekého kláštera premonstrátů v Nové Říši, který byl důležitým hybatelem událostí ve zdejším regionu.

Farnost se během sledovaného období potýkala se zásadními společenskými a politickými změnami. Nejdříve se musela vyrovnávat s vypuknutím Velké války, která měla zásadní vliv na život lidí na venkově, protože odchod mužů na frontu znamenal výraznou ztrátu pracovní síly v zemědělství. Ve válce vygradovala krize národního soužití v rámci Rakouska-Uherska, která vyvrcholila vznikem samostatného

¹ Český statistický úřad. *Historický lexikon obcí ČR 1869 – 2005, 1. díl [2017-02-21]*. <<http://www.czso.cz>>.

² 1257 in Altenrusch, 1265 de Reusch, 1301 in Antiquo Rusch, 1353 in Hrzuss cum castro, 1384 Antiquum Rewsch, 1437 super vilis Antiquo Rews..., 1447 Antiqua Hrziz, 1481 ves Staru Rzissi, 1589 městečko, 1591 Stará Hříše, 1633 Alt Reische, Stara Risse, 1679 městečko, 1708/12 Alt Reisch, neopevňené městečko, 1751 Altreusch, 1846 Alt Reisch, Stara Rjsse, 1850 Stará Říše, Alt Reisch, 1854 Stará Říše, Altreisch

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004 s. 834.

³ Původně se jmenovala Hřešice či Hříšice.

⁴ NEKUDA, Vladimír a kol. *Dačicko, Slavonicko, Telčsko: Vlastivěda Moravská*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2005, s. 975.

⁵ Markvartice, Olšany, Sedlatice, Svojkovice, Rozseč, Hladov.

Československa. Počátky první republiky poznamenala snaha po zničení všeho, co připomínalo život pod vládou Habsburků, a to se odrazilo v hromadném odchodu věřících z katolické církve, z nichž mnozí vstoupili do nově utvořené husitské nebo evangelické církve. Po dvaceti letech pokojného soužití vypukl další světový konflikt, který se citelně dotkl novoříšského kláštera, protože v koncentračním táboře zahynulo pět řeholníků včetně opata. Tři roky po skončení druhé světové války nastal nový obrat na politické scéně, který změnil celkové uspořádání společnosti a proměnil náboženský život na dlouhých čtyřicet let. Novoříští řeholníci museli opustit klášter, staroříšská fara se stala sídlem světských institucí a farní život byl omezen na sloužení bohoslužeb a udělování svátostí.

Dějiny farnosti v první polovině 20. století poznamenaly politické boje mezi agrární a nově vznikající lidovou stranou. Agrární stranu ve zdejší regionu vedl poslanec František Staněk, který se na jedné straně podílel na rozvoji venkova, ale na druhé straně hájil ideje své strany i nekonvenčními prostředky.

Život staroříšské farnosti nebyl ovlivňován jen dějinnými událostmi, ale i osobností Josefa Floriana a jeho vydavatelským dílem. Díky činnosti Josefa Floriana se mezi čtenáře rozšířila kvalitní náboženská i světská literatura a také církevní dokumenty. Svými názory, postoji a vírou v různá proctví se neustále konfrontoval se staroříšskými faráři, novoříšským klášterem a biskupskou konzistoří. Svým životním dílem se Josef Florian připojil k tvorbě Otokara Březiny, Jakuba Demla, Bohuslava Reynka, Jana Zahradníčka a mnoha dalších, díky kterým se Vysočina stala významným ohniskem katolické víry.⁶

⁶ *Bermudský poetický trojúhelník nad Vysočinou* [dokumentární film]. Režie Ljuba VÁCLAVOVÁ. Česko, 2014.

1. Prameny a literatura

Popis historických událostí, které se odehrály v obci Stará Říše v 1. polovině 20. století, lze jen částečně podložit studiem pramenů. *Kronika obce Stará Říše*⁷ je psána až od roku 1923, dokumenty mapující starší dějiny obce téměř neexistují. Zachovala se pouze tzv. *Pamětní záloha*⁸, jejímž autorem je obecní písař Jan Mátl a která mapuje dění v obci v 1. polovině 19. století. Bezprostředním zdrojem informací by mohla být *Školní kronika*⁹, první díl však popisuje 19. století, druhý díl, který zachycoval začátek 20. století, se ztratil, a třetí díl se věnuje válečnému období od roku 1940, avšak záznamy podléhají dobovým tendencím. Dějinné události 10. a 20. let lze alespoň částečně zmapovat díky *Kronice obce Markvartice*.¹⁰

Historii farnosti přibližuje trojdílná *Kronika farnosti Stará Říše*¹¹, která podává poměrně ucelený obraz farnosti do 30. let 20. století, potom zápisů v kronice radikálně ubylo. Informace okrajově doplňuje *Kronika farnosti Dlouhá Brtnice*¹² a *Kronika farnosti Krasonice*¹³.

Ve Státním okresním archivu v Jihlavě se nachází fond *Farní úřad Stará Říše*¹⁴, který obsahuje ohlášky bohoslužeb a ohlášky snoubenců, dokumenty o hospodaření farnosti, spisy o přestavbě kostela a dokumenty o členech spolků, avšak k tématu práce příliš informací nenabízí. V jihlavském archivu se dále nachází fond *Archiv obce Stará Říše*, který tvoří dokumenty ke starším dějinám obce: pergamenové listiny s privilegii, evidence trestů, cizinců, korespondence s vrchnostenským úřadem atd. Ani tento fond nepřináší nové poznatky k historii farnosti ve 20. století.

Bohatý zdroj informací představují naopak dobová periodika, která reflektují dobu 10. a 20. let 20. století. Obraz vztahu mezi agrární a lidovou stranou, a tím pádem politický pohled na klášter v Nové Říši, přinášejí *Jihlavské listy*¹⁵. Duchovní život

⁷ Úřad městyse Stará Říše.

⁸ SOKA Jihlava, fond *Archiv obce Stará Říše (1691-1945)*.

⁹ SOKA Jihlava, fond *Základní škola a Mateřská škola Stará Říše (1787-2003)*.

¹⁰ Na Obecním úřadě v Markvarticích se nachází dva díly kroniky, zbylé dva díly se ztratily. Všechny čtyři díly (I. díl: 1914-1939, II. díl: 1940-1964, III. díl: 1965-1977, IV. díl: 1978-1991) se dochovaly v kopii, která je součástí soukromého archivu Antonína Brychty.

¹¹ *Haus-Protokol* (dále *Kronika farnosti Stará Říše*). Kanonie premonstrátů v Nové Říši.

¹² *Protocollum domesticum parochiae Longo-Brtnicensis* (dále *Kronika farnosti Dlouhá Brtnice*). Kanonie premonstrátů v Nové Říši.

¹³ *Haus – Protokol von Krassonitzer Pfar[rei]* (dále *Kronika farnosti Krasonice*). Kanonie premonstrátů v Nové Říši.

¹⁴ SOKA Jihlava, fond *Farní úřad Stará Říše (1833-1949)*.

¹⁵ *Jihlavské listy: neodvislý týdeník českých menšin na Jihlavsku*. Jihlava: A. Melichar, 1909-1941.

v celé kanonii částečně odkrývá časopis Spolku katolické omladiny *Naše omladina*¹⁶ a *Farní věstník*¹⁷, který vydával novoříšský klášter.

Dějiny městečka do konce 19. století zachycuje Jan Tiray v *Teleckém okrese*¹⁸, kde okrajově zachycuje dějiny farnosti napříč staletími. Založení kláštera v Nové Říši a spolu s ním i historické kořeny Staré Říše jsou popsány v článku Stanislava Vohryzka *Rod pánů z Hrádku, Říše, Starče a Holoubka*¹⁹.

Dějiny farnosti jsou spjaty s historií novoříšského kláštera, ve kterém se nachází registratura obsahující osobní složky řeholníků a složky mapující hospodaření kláštera, vizitace a proměny komunitního života. Na základě těchto pramenů vznikla diplomová práce Kamila Novotného *Klášter premonstrátů v Nové Říši v 1. polovině 20. století*²⁰, která poskytuje informace nejen o členech kláštera, ale především dává nahlédnout do dění v klášteře za jednotlivých opatů během 1. poloviny 20. století.

O politickém působení zdejšího poslance Františka Staňka, které se citelně dotklo novoříšského kláštera, vypovídá jeho publikace *700 let kláštera v Nové Říši a vyhnání preláta Drápalíka*²¹, která se kriticky vyjadřuje nejen k novoříšskému klášteru, ale především k tehdejšímu opatovi, který k 700. výročí existence kláštera nechal vydat text²² mapující dějiny kláštera.

Životem a dílem Josefa Floriana se zabývá celá řada odborných publikací a studií. Florianův vztah ke staroříšské farnosti a k novoříšskému klášteru, náboženské názory a životní postoje nejvíce přibližuje kniha rozhovorů²³ Aleše Palána s jeho syny Janem a Gabrielem a dále dílo Andreje Stankoviče *Josef Florian a Stará Říše*²⁴.

¹⁶ *Naše omladina: časopis zábavný a poučný pro mládež venkovskou*. Nová Říše: Roman Šmahel, 1912-1920.

¹⁷ *Farní věstník: Úřední měsíčník duchovní správy v Nové Říši*. Nová Říše: Katolická akce, 1929-1935.

¹⁸ TIRAY, Jan. *Vlastivěda moravská: II. Místopis: Telecký okres*. Brno: Musejní spolek, 1913.

¹⁹ VOHRYZEK, Stanislav. Rod pánů z Hrádku, Říše, Starče a Holoubka. *Jižní Morava: Vlastivědný časopis* 2013, roč. 49, č. 52.

²⁰ NOVOTNÝ, Kamil. *Klášter premonstrátů v Nové Říši v 1. polovině 20. století*. Praha, 2006. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Katolická teologická fakulta.

²¹ STANĚK, František. *700 let kláštera v Nové Říši a útěk preláta Drápalíka: Odpověď na jubilejní spis vydaný k 700letému trvání jeho prelátem Norbertem Drápalíkem*. Brno: vlastním nákladem., 1912.

²² ŽŮREK, Klement Maria Josef. *Klášter premonstrátský v Nové Říši 1211 – 1911*. Nová Říše, 1911.

²³ FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*. Brno: Host, 2007.

²⁴ STANKOVIČ, Andrej. *Josef Florian a Stará Říše*. Praha: Triáda, 2008.

2. Dějiny farnosti do roku 1900

Oblast horního Podýjí byla osidlována ve čtyřech vlnách: dvou slovanských a dvou německých.²⁵ První vlna slovanských obyvatel přišla během 10. století, pro zdejší oblast byla mnohem významnější druhá vlna, při které došlo k usazení obyvatel kolem přítoků Dyje a podél obchodních cest. S tímto obdobím je spojen Markvart I. z Hrádku s manželkou Vojslavou, kteří podle tradice založili roku 1211 ženský klášter v Nové Říši. K nemalému nárůstu obyvatel došlo během třetí kolonizační vlny ve 12. století, kdy do zdejšího regionu přicházelo německé obyvatelstvo, které se podílelo na těžbě stříbra a zlata.²⁶

2.1. Historie kláštera v Nové Říši²⁷

Počátky Staré Říše jsou úzce spjaty s existencí ženského kláštera v Nové Říši a s rodem pánů z Hrádku, z Říše, ze Starče, z Kněžic a z Holoubka. Tradice o založení novoříšského kláštera v roce 1211 se začala šířit v roce 1605, kdy s touto hypotézou přišel tehdejší probošt Adam Skotnický.²⁸ Tradice²⁹ říká, že klášter založil Markvart

²⁵ NEKUDA, Vladimír a kol. *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, s. 169.

²⁶ BISTRČICKÝ, Jan. Nejstarší osídlení horního Podýjí. *AUPO* 2003, roč. 31, s 29-35.

²⁷ ČERMÁK, Dominik Karel. *Premonstráti v Čechách a na Moravě: stručné vypsání osudů jednotlivých bud' ještě stávajících neb již vyhlazených klášterů toho řádu dle roků jich založení*. Praha: Nákladem kanonie Strahovské, 1877.

DUŠEK, Milan. *Nová Říše*. Nová Říše: NOvoříšský KUlturní Spolek, 2007.

FOLTÝN, Dušan a kol. *Encyklopedie moravských a slezských klášterů*. Praha: Libri, 2005.

KUNKA, Josef. *Nová Říše – klášter premonstrátů*. Nová Říše, 1938.

RICHTER, Václav. *K založení ženského premonstrátského kláštera v Nové Říši*. Jihlava: Muzeum Vysočiny, 1964.

RITSCHHEL, Norbert. *Geschichte des Praemonstratenser Stiftes Neureisch. I Abtheilung Von 1211 bis 1641, II. Abtheilung. Von der Einführung der regul. Chorherren des Praemonstrat. Ordens 1641 bis 1793, III. Abtheilung. Von 1793*. MZA Brno, fond E 58, Premonstráti Nová Říše, kart. 38b, č. 6, č. 4, č. 5.

ŽÍDEK, Cyril. *Beschreibung und kurze Geschichte des prämonstratenser-chorherrenstiftes Neu-Reisch (Nová Říše) in Mähren*. Würzburg & Wien: Leo Woerl, 1882.

²⁸ SCOTUS, Adamus. *Catalogus prapositionum Monasterii Novoreuschensis candidissimi ordinis Praemonstratensi Itemque Fundatricum et aliorum Fundatorum et Benefactorum eisdem Monasterii*. Nová Říše, 1605.

²⁹ Historikové, kteří se později vznikem a dějinami kláštera zabývali, se snažili odpovědět na otázku, kdy skutečně klášter vznikl, zda lze doložit existenci Markvarta a Vojslavy, a pokusili se rekonstruovat vztahy s dalšími rody a zachytit jejich působení ve zdejším kraji. V současnosti převažuje teze, že klášter vznikl později než v roce 1211 a že se na jeho založení podílelo více lidí než pouze jeden manželský pár.

Srov. VOHRYZEK, Stanislav. Rod pánů z Hrádku, Říše, Starče a Holoubka. *Jižní Morava: Vlastivědný časopis* 2013, roč. 49, č. 52, s. 152.

z Hrádku³⁰ se svou manželkou Vojslavou, kteří obývali tvrz nedaleko Nové Říše na území dnešního Červeného Hrádku.³¹

Existenci kláštera³² Panny Marie na území Nové Říše v první polovině 13. století dokládá listina³³ z roku 1257, ve které novoříšský probošt Bohumír řeší spor s Ludmilou z Hrádku³⁴ a jejím synem Markvartem III. z Hrádku kvůli patronátnímu právu vůči kostelu ve Staré Říši. Situaci vyřešil o rok později olomoucký biskup Bruno, který přiznal patronátní právo a desátky Ludmile a Markvartovi.³⁵

Řeholní komunitu řídila převorka, kterou sestry volily z vlastních řad. Klášterní statky spravoval probošt³⁶, jenž přicházel do Nové Říše ze zábrdovického kláštera.³⁷ Duchovní správu nad okolními farnostmi měli na starosti kaplani.

Během husitských nepokojů byl novoříšský klášter několikrát cílem husitů, kterým se nakonec v roce 1424 neubráníl.³⁸ Došlo k nevratnému narušení chodu ženské komunity, a proto v roce 1596 opustila klášter poslední řeholnice, převorka Anna Černčická z Kácova.³⁹

Správu kláštera převzal strahovský vikář Lohelius, který jmenoval Šebestiána Chotěbořského, podpřevora kláštera v Louce u Znojma, novoříšským proboštem. Nový probošt dostal za úkol vychovat mužský dorost pro klášter, a tak zahájit transformaci na mužský klášter, k čemuž však nedošlo, protože byl zvolen opatem v Louce. Lohelius

³⁰ Markvartovi z Hrádku se přisuzoval titul „Supremus dux militiae“.

³¹ Tradice byla dlouhodobě potvrzována příběhem o pozlaceném kříži s letopočtem 1211, který klášteru daroval Markvart z Hrádku s Ludmilou z Říše a který v roce 1514 ukradl probošt Kryštof Peugart z Reitzenschlagu. Jednalo se však s největší pravděpodobností o mýtus, který měl potvrzovat legendu o založení kláštera.

VOHRYZEK, Stanislav. Rod pánů z Hrádku, Říše, Starče a Holoubka, s. 133-134.

³² První mužský klášter premonstrátů na území Čech vznikl na Strahově v roce 1143, další v brněnských Zábrdovicích v roce 1205, na který byl pak navázán nově vzniklý ženský klášter v Nové Říši.

³³ Reg. II, str. 63, č. 162.

³⁴ Někteří historikové považovali Ludmilu z Hrádku za jednu z možných zakladatelek novoříšského kláštera. Této tezi však odporuje skutečnost, že Ludmila svou pozornost nevěnovala řeholnicím v Nové Říši, ale cisterciáčkám v Pohledu.

VOHRYZEK, Stanislav. Rod pánů z Hrádku, Říše, Starče a Holoubka. Jižní Morava, s. 138.

³⁵ Reg. II, str. 70, č. 178.

³⁶ Král Vladislav II. svěřil v roce 1497 novoříšský klášter pod ochranu Jindřicha z Hradce, který sídlil v Telči. Páni z Hradce tím získali možnost zasahovat do chodu kláštera, což vygradovalo v roce 1503, kdy se uvolnilo místo probošta v novoříšském klášteře a telecký kastelán tuto funkci svěřil Kryštofu Peugarovi a donutil poddané, aby jeho jmenování respektovali a uznávali. Na základě stížnosti převorky Voršily pak v roce 1515 král odňal Adamu z Hradce ochranu kláštera.

TIRAY, Jan. *Vlastivěda moravská: II. Místopis: Telecký okres*. Brno: Musejní spolek, 1913, s. 323.

³⁷ Pečeť převorky tvořil obraz Panny Marie s Ježíškem na ruce a na proboštově pečeti byl vyobrazen sv. Petr s klíčem v pravé ruce.

TIRAY, Jan. *Telecký okres*, s. 320

³⁸ DUŠEK Milan. *Nová Říše*, s. 32.

³⁹ KUNKA, Josef. *Klášter a městečko Nová Říše na rozhraní XVI. a XVII. století*. Krasnice, 1930 (rkp.). MZA Brno, fond E 58, Premonstráti Nová Říše.

jmenoval novým proboštem svého sekretáře Adama Skotnického. Ve stejné době došlo k povstání stavů, ke kterému se přidala i zdejší nekatolická šlechta. Klášteru hrozilo nebezpečí, a tak se Adam Skotnický spolu s krasnickým farářem odstěhoval do Telče. Do kostela a kláštera vtrhli novoříšští protestanti, v chrámu zničili obrazy, sochy, svatostánek a nakonec ho upravili na modlitebnu, kterou spravoval pastor z Jemnice. Po prohře českých nekatolických stavů se Adam Skotnický vrátil zpět do kláštera. V roce 1641 na svátek Nejsvětější Trojice započalo sedm premonstrátských řeholníků novou etapu kláštera.⁴⁰

V roce 1733 se klášteru dostalo velkého privilegia, neboť byl prohlášen za samostatné opatství. V letech 1800-1808 fungovalo v klášteře gymnázium. V roce 1813 zasáhl klášter velký požár, který poničil část klášterního komplexu.⁴¹ Do 20. století dovedl klášter opat Josef Karásek s nadějnými vyhlídkami, neboť hospodářství kláštera začalo být na vzestupu.

2.2. Duchovní správa ve Staré Říši do roku 1900

Listina⁴² z roku 1257, týkající se patronátního práva vůči Staré Říši, zároveň obsahuje soupis všech obcí, které musí odvádět desátky faře ve Staré Říši. Pod staroříšskou farnost byly tehdy přiřazeny Markvartice, Svojkovice, Hladov, Olšany a dnes již zaniklé obce Velké a Malé Štítky, Řimovice, Lipolec a Veselí. V roce 1301 Smil z Hrádku s manželkou Evou darovali patronátní právo proboštu Marsyliovi⁴³, a tak farnost přešla opět pod správu novoříšského kláštera.

Prvním dochovaným správcem farnosti je Subsegnus v roce 1311.⁴⁴ O dalších staroříšských farářích⁴⁵ a vůbec duchovní správě existuje jen minimum informací. Lze

⁴⁰ ŽÍDEK, Cyril. *Beschreibung und kurze Geschichte des prämonstratenser-chorherrenstiftes Neu-Reisch (Nová Říše) in Mähren*, s. 18-20.

⁴¹ ŽÍDEK, Cyril. *Beschreibung und kurze Geschichte des prämonstratenser-chorherrenstiftes Neu-Reisch (Nová Říše) in Mähren*, s. 24-25.

⁴² Reg. II, str. 63, č. 162.

⁴³ CDM V, str. 126, č. 121.

⁴⁴ *Kronika farnosti Stará Říše*, I. díl (nestránkováno).

⁴⁵ **Mikuláš** (1362), **Volfgang** (1464), **Pavel Černochovský** (1580), **Matěj** (1607), **Jakub** (1610), **Adam Sinapius** (1611-1622), **Filip Knittinger** (1622-1623), **Gabriel Nikolaides** (1623-1624), **Jan Širam** (1625-1657), **Vít Moravius** (1657-1658), **Jan Dvořák** (1658-1660), **Matouš Fabricius** (1660-1667), **Tobiáš Hamerník** (1667-1678), **Siard Zábřeský** (1678-1684), **Ondřej Zábřeský** (1684-1693), **Jiří Fikulka** (1693-1697), **Vilém Čáp** (1698-1705), **Jiří Fikulka** (1705-1715), **Jan Bizatto** (1715-1719), **Norbert Hružza** (1719-1724), **Engelbert Kvasnička** (1724-1730), **Jáchym Pfeiffer** (1730-1735), **Kajetán Paulín** (1735-1738), **Norbert Alman z Almštejna** (1739-1740), **Hugo Fusch** (1740-1748), **Kajetán Pfeiffer** (1749-1760), **Ignác Radkovský** (1760-1763), **Gabriel Hamerník** (1763-1772), **Vavřinec Novotný** (1772-1773), **Zikmund Böhm** (1773-1785), **Norbert Hostlovský** (1785-1808).

jen těžko rekonstruovat obraz farnosti napříč staletími. Je však pravděpodobné, že i zdejší farnost se dotklo období reformace, které se projevilo větším či menším odlivem věřících. Podle Jana Tiraye byla farnost po roce 1580 vzhledem k rozmachu protestantismu obsazována bezúčelně.⁴⁶ Ohnisko protestantismu zde však nemohlo být příliš silné, jelikož zde nikdy nevznikl kostel ani modlitebna jiné církve.

V letech 1386–1407 se na území obce nacházela tvrz,⁴⁷ i když lze předpokládat, že zde existovala už kolem roku 1257. Po pánech z Hrádku patřila Stará Říše rodu Ranožirovců, který je doložen k roku 1301. Asi nejznámějším dochovaným Ranožirovcem je Oldřich ze Želetavy, který držel okolní obce do roku 1368.⁴⁸

Od konce 15. století byla Stará Říše součástí panství Brtnice. V roce 1589 dostala znakové privilegium, kterým byla povýšena na městečko. Roku 1589 potvrdil Rudolf II. status městečka a současně jí udělil dva jarmarky, první 15. června na den sv. Víta a druhý 16. října na svátek sv. Havla, dále týdenní sobotní trh. Díky povýšení na městečko došlo k nové výstavbě domů a radnice. Císař Leopold I. povolil Staré Říši ještě trh na sv. Tomáše. Trhová privilegia potvrdil císař Karel VI. a stejně tak Josef II. a František I.⁴⁹

Brtnickým z Valdštejna náležela Brtnice a okolní panství po celé 16. století až do bitvy na Bílé hoře, po které kvůli protihabsburským postojům o majetek přišli, panství pak koupil roku 1623 Rambold XIII. hrabě z Collalto. Stará Říše spadala pod brtnické panství až do roku 1849.

Roku 1758 postihla obec tragédie, neboť vypukl požár, při kterém vyhořela téměř celá obec.⁵⁰ Zachráněna byla pouze škola a dva domy. Požár zcela zničil faru, kterou nechal novoříšský opat Josef Bernard Pelikán znovu vystavět.

Kolem roku 1787 se stal správcem farnosti Norbert Hostlovský, který začal psát kroniku farnosti, ve které zachycuje dějiny farnosti od první písemné zmínky až do přelomu 18. a 19. století. Norbert Hostlovský vedl farnost až do své smrti v roce

Srov. *Kronika farnosti Stará Říše*, I. díl. (nestránkováno)

⁴⁶ TIRAY, Jan. *Telecký okres*, s. 336-337.

⁴⁷ KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, s. 835.

⁴⁸ V roce 1321 je doložen Albrecht z Říše. Po pánech z Hrádku je zmínka o Jaroslavu z Meziříčí, který v roce 1392 vložil půl Staré Říše aj. bratřím Bohuňkovi a Benešovi z Hořovic. Za husitských válek (do r. 1447) statek drželi Jan Žibřid a Jan z Pernštejna, od 1447 Jiří Horký z Budče, od 1480 Markéta z Budče a Václav Čech z Hrádku. V roce 1481 kněz Augustin z Budče a Dorota z Budče vložili ves aj. Hynkovi z Valdštejna k Brtnici.

KUČA, Karel. *Města a městečka*, s. 834-835.

⁴⁹ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 12.

⁵⁰ TIRAY, Jan. *Telecký okres*, s. 337.

1808, pohřben byl ve Staré Říši a dodnes jeho působení ve zdejší farnosti připomíná náhrobek ve zdi kostela.

V 19. století se ve farnosti vystřídalo dalších šest kněží: Bohumír Tomáš Kammerer (1808–1841), Ludvík Jan Neutwich (1841–1850), Mainhard Karel Schuberth (1850–1858), František Saleský Stojan (1858–1884), Jan Sarkander Krchňák (1884–1889) a Ferdinand Antonín Hotový (1889–1900), který se později stal novoříšským opatem.⁵¹

Hlavní zdroj farářovy obživy představovalo hospodářství, které čítalo několik kusů dobytka a polnosti. Kněží většinou část polností pronajímali a část měli ve vlastní režii.⁵² Na faře byla zaměstnána hospodyně, která se starala o chod domácnosti. Kněží kromě výnosu z farního hospodářství dostávali příděly z klášterních dvorů a lesů.⁵³

Tehdejší duchovní správa se zakládala především na vysluhování svátostí a výuce náboženství. Farář vyučoval náboženství ve staroříšské škole a od roku 1889 v nově postavené škole na Hladově a od roku 1891 v Markvarticích.⁵⁴

Na přelomu 19. a 20. století představovala Stará Říše tradiční zemědělskou obec, ve které se nacházely všechny potřebné živnosti.⁵⁵ Život místních byl převážně založen na celodenní práci na poli, která vzhledem ke struktuře zdejší krajiny nebyla jednoduchá, a péči o domácí hospodářství. V obci se rozvíjela spolková činnost, vznikaly světské i náboženské spolky. V 90. letech vznikaly katolické spolky, byl založen *Spolek živého růžence*, *Cyrilská jednota* a *Katolická jednota*, které měly přispět k rozvoji duchovního života.⁵⁶

Městečko spolu s okolními obcemi spadalo pod Okresní hejtmanství v Dačicích a pro okolní obce tvořilo důležitý bod, protože se zde nacházel farní kostel, hřbitov, škola, v roce 1895 byl ve Staré Říši zřízen poštovní úřad, a v roce 1897 dokonce „Společnost a záloženský spolek pro Starou Říši a okolí“.⁵⁷

V roce 1889 vystřídal Ferdinand Hotový v duchovní správě Jana Sarkandera Krchňáka, o životě farnosti tehdy napsal: „...v obcích jsou horlitéle a lid dosti zbožný,

⁵¹ *Kronika farnosti Stará Říše*, I. díl. (nestránkováno)

⁵² *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl, s. 56.

⁵³ *Kronika farnosti Dlouhá Brtnice*, s. 131.

⁵⁴ *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl (nestránkováno)

⁵⁵ V roce 1911 byly ve Staré Říši následující živnosti: 4 bednáři, 2 hostinští, 1 kolář, 3 kováři a podkováři, 2 mlynáři, 5 obchodníků s dobyt看em, smíšeným zbožím, máslem, zeleninou a vejci, 2 obuvníci, 1 pekař, 1 pilař, 1 prodejce galanterního zboží, 1 řezník, 1 sedlář, 1 skladník piva, 1 sklenář, 2 truhláři. NEKUDA, Vladimír. *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*, s. 975.

⁵⁶ *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl, s. 90.

⁵⁷ SOKA Jihlava, fond *Záložna – Kampelička Stará Říše a okolí*, s. r. o.

ve všech přífařených obcích zavedl jsem pravidelné odpolední pobožnosti a vždy 1. aneb 2. neděli v měsíci modlí a zpívají se všudy Hodinky k Nejsvětějšímu srdci Panny Marie.⁵⁸ Na druhé straně se Ferdinand Hotový ve farní kronice kriticky zmiňuje o náboženské situaci v sousedních Markvarticích, kde žil sedmdesátiletý muž, který se nadchl pro myšlenky socialismu a věřil, že nahradí tehdejší režim. Byl přesvědčený, že se 1. května 1890 uskuteční masová dělnická demonstrace, která nastolí socialistickou vládu. Nic takového se nestalo, a proto se muž na svátek Seslání Ducha sv. oběsil. Podle Hotového od této doby „v Markvarticích panuje duch odporu a je tam málo pravé pobožnosti, a to vše nákaza od Satrapy pocházející.“⁵⁹

Kronika dává nahlédnout nejen do života farnosti, ale zároveň představuje určitý vhled do vztahů faráře se spolubratry z kláštera a s místními obyvateli. Z jednotlivých zápisů vyplývá, že mezi Ferdinandem Hotovým a místním nadučitelem Řiháčkem panovaly názorové neshody. Podle Hotového byl nadučitel odpovědný za pokles duchovního života a zhoršení morálky mezi žáky.⁶⁰ V roce 1889 byla se svolením místního faráře zbourána kaple sv. Jana Nepomuckého, která stála vedle kostela.⁶¹ O pár měsíců později přišel do farnosti Ferdinand Hotový, který událost komentoval ve farní kronice: „Vloni v dubnu za pobídkou mého p. předchůdce a zdejšího nadučitele, neboť jsou spolu nerozdílní přátelé, byla odstraněna kaple sv. Jana Nepomuckého. Sv. Jan jest ale přísný svatý. Ani ne do roka opustil p. předchůdce faru a v klášteře jest nespokojen. I nadučitele trest dojde.“⁶² Hotový nechal zhotovit sochu sv. Jana Nepomuckého, která byla umístěna na místo, kde původně kaple stávala.⁶³

Ferdinand Hotový se aktivně zapojoval do dění v obci. V roce 1891 kandidoval do obecního zastupitelstva. Hotový svou kandidaturou chtěl omezit vliv mladočeského hnutí, které proti němu popuzovalo občany.⁶⁴ Kromě mladočeského hnutí se v obci rozvíjel socialismus, který se mezi místními šířil prostřednictvím novin *Červánky*.⁶⁵

V roce 1892 požádali staroříšští farníci novoříšského opata, aby se každou neděli a o svátcích konaly dvě bohoslužby. Opat jejich požadavku vyhověl vyjma neděl, na

⁵⁸ *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl, s. 54.

⁵⁹ *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl. (nestránkováno)

⁶⁰ *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl, s. 102.

⁶¹ *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl, s. 54.

⁶² *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl. (nestránkováno)

⁶³ *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl, s. 54.

⁶⁴ *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl. (nestránkováno)

⁶⁵ *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl, s. 58.

kteře případne pouť v Kostelním Vydří, Opatově a na Křemešníkú.⁶⁶ Ve farnosti čas od času probíhaly kanonické i biskupské vizitace. V roce 1899 vizitoval ve farnosti biskup František Salesius Bauer, který v rámci své návštěvy udělil svátost biřmování.⁶⁷ Kromě toho se konaly lidové misie a každoročně se pořádaly poutě do okolních poutních míst. Celá řada farníků se vydávala každoročně na zászvětnou pouť do Kostelního Vydří nebo na Humberk, který spravovala novoříšská kanonie.

V roce 1899 jmenoval brněnský biskup Ferdinanda Hotového auditorem biskupské konzistoře⁶⁸ a o pár měsíců později ho opat Karásek přivítal jako nového převora kláštera. Novým staroříšským farářem se stal Petr Stejskal.

2.3. Kostel Všeoh svatých⁶⁹

Zmínka o existenci kostela je stejně stará jako zpráva o existenci obce. Nejdříve byl chrám zasvěcen sv. Petru. Původní gotický kostel shořel v roce 1758 a už o rok později byl vybudován nový barokní kostel Všeoh svatých, který na začátku 20. století prošel poslední výraznou přestavbou. Kostel byl rozšířen o kapli na epištolní straně, na evangelijní byla přístavěna kaple stejného půdorysu a za presbytářem byla postavena sakristie. V roce 1904 byly nové kaple slavnostně posvěceny. Kostel zdobí rokoková kazatelna s reliéfem sv. Augustina. Současný mramorový oltář pochází z roku 1943. Presbytáři vévodí oltářní obraz s motivem Všeoh svatých. Na stropě nad presbytářem se nachází fresky evangelistů a velká freska sv. Norberta. Barevné vitráže s náboženskou symbolikou pochází z roku 1938.⁷⁰

Původně byl kolem kostela hřbitov, který byl kvůli nařizení císaře Josefa II. zrušen a roku 1784 vznikl nový hřbitov na konci obce směrem na Markvartice. Zdejší místo však nebylo vyhovující z hlediska velké vlhkosti, a proto byl roku 1829 zřizen nový hřbitov, který slouží do současnosti.⁷¹ Naproti kostelu se nachází barokní fara, která byla vystavěna po požáru v roce 1758.

⁶⁶ *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl, s. 69.

⁶⁷ *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl, s. 104.

⁶⁸ *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl, s. 109.

⁶⁹ KUČA, Karel. *Města a městečka*, s. 835.

⁷⁰ *Městys Stará Říše*, s. 11.

⁷¹ *Městys Stará Říše*, s. 21.

3. Literatura a politika na pozadí farnosti

Ještě na počátku 20. století život na Vysočině představoval tvrdou práci na poli a péči o domácí hospodářství. Práci mnohdy znepříjemňovalo počasí, které je tolik typické pro zdejší oblast, výstižně přezdívanou jako Moravská Sibiř. Tyto okolnosti vedly zdejší obyvatele nejen k pevnému sepětí s půdou, ale i s Bohem. V podhoubí zdejšího kraje se zrodili dvě osobnosti, které se jednak zasadili o věhlas zdejšího kraje, jednak o jeho rozvoj. Mají mnoho společného, i když není jisté, zda se někdy setkali. Oba si svou činností získali buď oddané příznivce, nebo zaryté nepřátele, a oba sdíleli negativní vztah k novoříšskému klášteru a dalším církevním institucím, které se často stávaly předmětem jejich kritiky. Zcela se však lišili v základním životním přístupu. František Staněk se stal úspěšným politikem, který rezolutně zastával myšlenky antiklerikalismu a ideje agrární strany se snažil šířit všemožnými prostředky. Na druhou stranu dokázal využít svůj politický vliv na regionální rozvoj, díky jeho iniciativě se realizovala řada projektů, kterými přispěl ke zlepšení života v mnoha obcích. Josef Florian se naopak o politiku nezajímal a spíše před ní varoval, svůj život zakládal na víře v Boha, z níž vycházelo jeho poslání šířit kvalitní literaturu, která přispěje k pozvednutí a zdokonalení duchovního života. Pro svou nakladatelskou vizi dokázal nadchnout celou řadu uznávaných umělců, kteří se pak podíleli na překladech nebo ilustracích.

Obě osobnosti se přímo konfrontovali se staroříšskými občany i kněžími. Oba zaujali vůči farnosti, potažmo městečku, konkrétní stanovisko a farnost se na druhou stranu musela vyrovnávat s nimi. Ve Staré Říši měli k Josefu Florianovi zvláštní vztah. Všichni ho oslovovali „pane profesore“, i když se učitelstvím už dávno neživil, a kopci, který vedl k jeho domu, se říkalo posměšně „Profesorák“.⁷² O Františku Staňkovi naopak mluvila většina místních pochvalně a s vděkem za vše, co pro obec udělal.

⁷² FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 21.

3.1. Josef Florian⁷³

Život Josefa Floriana ovlivnilo několik důležitých životních milníků, které nasměrovaly jeho život k dílu, které ho proslavilo až za hranicemi regionu. Během svého studia v Praze navštěvoval přednášky Tomáše Masaryka, s nímž si i krátce později dopisoval.⁷⁴ Masarykovy názory týkající se náboženství, víry a církve se v mnoha oblastech překrývají s Florianovými postoji. Během studijních let v Praze navázal kontakt s Katolickou modernou a přispěl svou básní *Útěcha* do almanachu *Pod jedním praporem*.

Učitelská zkušenost v Náchodě a obraz tehdejší společnosti zcela zásadně proměnily jeho další životní směřování, neboť po odchodu z Náchoda se už nikdy nevěnoval učitelskému povolání.⁷⁵ V Náchodě došlo k zásadnímu setkání s dílem Léona Bloye, jehož motto „*do ráje se nevstupuje ani včera, ani zítra, nýbrž dnes*“ z románu *Chudá žena* si vzal Florian za své.⁷⁶ Po návratu do Staré Říše napsal Bloyovi, zda smí vydávat jeho knihy v češtině. Bloy mu odpověděl kladně, a tak se Florian naplno ponořil do překladatelské činnosti. Ve staroříšském vydavatelství vyšlo celkem sedmnáct Bloyových knih.⁷⁷ Josef Florian dokonce Bloyovi posílal peníze, i když jeho rodina žila na hranici chudoby.⁷⁸

Setkání s dílem Léona Bloye bylo pro Josefa Floriana natolik rozhodující, že se nebál začít vydávat knihy bez jakýchkoli předešlých zkušeností a finančních prostředků. Florian si byl vědom absence kvalitní křesťanské literatury, a proto se rozhodl tisknout náboženskou literaturu, která bude pozitivně ovlivňovat duchovní život čtenářů. Jeho snem nebylo založit finančně prosperující podnik, ale nakladatelství, které šíří texty osvěžující duši čtenáře, a proto rozdával knihy i bez jakýchkoli nároků na zaplacení.⁷⁹

⁷³ Narodil se 9. února 1873 ve Staré Říši. Vzdělání získal na reálce v Telči a poté se přihlásil na techniku, ze které přešel na filosofickou fakultu. Po absolutoriu se stal učitelem v Kostelní Myslové nedaleko Telče. Odtud odešel učit na reálku do Náchoda, kde vyučoval chemii, matematiku, češtinu a přírodní vědy. Z Náchoda se později vrátil do Staré Říše, kde s určitými přestávkami žil až do své smrti v roce 1941.

⁷⁴ FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 13.

⁷⁵ FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 16.

⁷⁶ MED, Jaroslav. *Spisovatelé ve stínu*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004. s. 70.

⁷⁷ Florianově touze po zpřístupnění francouzské literatury českým čtenářům nezabránila ani skutečnost, že francouzštinu ovládal pouze pasivně, takže byl schopen přeložit texty jen s pomocí slovníku. Jeho jazykové nedostatky ve francouzštině nakonec způsobily, že nebyl schopen komunikovat s Bloyem při jejich jediném setkání v roce 1906 na La Salette.

FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 35.

⁷⁸ STANKOVIČ, Andrej. *Josef Florian a Stará Říše*. Praha: Triáda, 2008, s. 22

⁷⁹ FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 29.

U zrodu nakladatelství v roce 1903 stál kromě Josefa Floriana také Jakub Deml a Josef Polák, kteří se znali z bohosloveckého semináře⁸⁰. Společně pracovali na první edici *Studium*, po které následovala ediční řada *Dobré dílo*, *Nova et vetera*, *Kurs*, *Archy* a *Nejmenší revue*. Po Florianově boku se vystřídal několik pomocníků, avšak velkou měrou se na vydávání knih podílely i Florianovy děti. V letech 1903-1941 vyšlo ve staroříšském nakladatelství 387 titulů z oblasti teologie, filosofie, přírodních věd, kunsthistorie a z literatury. Nakladatelství mělo reagovat na tehdejší krizi duchovních a morálních hodnot. Florian stejně jako Komenský viděl nápravu společnosti ve vzdělání a hledání pravého poznání, a proto přišel s koncepcí *Hora studia*, která byla založena na třech stupních: vědě, umění a teologii.

Léon Bloy, s nímž si Florian hojně korespondoval,⁸¹ neovlivnil staroříšského literáta jen v touze věnovat se katolickému tisku, ale přivedl jej i k úctě k mariánskému zjevení v La Salettě.⁸² Florian patřil mezi první šířitele la salettského poselství na území Čech. Poprvé ho publikoval v roce 1907, kdy vydal 1 600 výtisků, ačkoliv k němu brněnská biskupská konzistoř odmítla udělit imprimatur.⁸³

Josefa Floriana názorově ovlivnil papež Pius X., který vydal v roce 1907 encykliku *Pascendi domini Gregis*,⁸⁴ na jejímž základě Florian odmítl modernismus a klerikalismus. V edici *Studium* se kriticky vyjadřoval k chování řeholníků, kněží a byrokratismu církevních autorit. Na adresu klerikálů a modernistů napsal: „*klerikál*

⁸⁰ S překlady jim brzy pomáhal Matěj Fencl, který působil v pražské arcidiecézi, hojně si dopisoval s Jakubem Demlem a pro staroříšské nakladatelství přeložil mystické dílo Anny Kateřiny Emmerichové.

⁸¹ V prvním dopise Bloyovi Florian napsal: „*Prosím Vás křesťansky: dovolte mi přeložit Vaše spisy do češtiny. Nežádám to pro sebe, ale prosím především za svůj ubohý národ. Jsme malomocní...Naše zem se podobá propasti výkalů Zolových a hnojí jiných národů. Co se týče mne, nemám nic, žádné peníze, žádné místo. Tedy nemohu Vám nabídnout vůbec nic za souhlas k překládání. Ale Bůh a naše Matka, Panna Vítězná na Hostýně nad Bystřicí, Vás odmění tisíckrát. Prosím Vás srdečně: odpovězte mi ano! nebo ne!*“ FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 30.

⁸² První knihou, kterou od Leona Bloye přeložil, byla *Ta, která pláče*, ve které varuje před neuposlechnutím mariánských zjevení v La Salettě.

⁸³ FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 32.

⁸⁴ V letech 1869-1870 proběhl první vatikánský koncil, který svolal papež Pius IX. Východiskem koncilu bylo prohlášení o neomylnosti papeže a dogma o poznatelnosti Boha skrze světlo přirozeného rozumu. V roce 1897 vydal papež Lev XIII. encykliku *Aeterni patris*, ve které vyzýval ke znovuoživení filosofie Tomáše Akvinského a Aristotela. Novoscholastika měla pozdvihnout tehdejší upadající filosoficko-teologický koncept světa. Zároveň se v této době začíná uvnitř katolické církve formovat modernismus, který se snaží pojímat křesťanství v kontextu doby, snaží se harmonizovat učení víry s moderními poznatky a reagovat na požadavky současného světa. Mezi čelní představitele patřil kardinál John Henry Newman. Reformní snažení pronikalo do oblasti církevních, teologických a sociálních otázek. Modernismus se projevil i na území Rakouska-Uherska, kde v té době už přes tři století panoval austrokatolicismus. V Čechách se na konci 19. století zformovala Katolická moderna, která v roce 1895 vystoupila se svým almanachem *Pod jedním praporem*, který měl přispět k pozvednutí české katolické tvorby, která se měla vyrovnat soudobé literatuře. Čelními představiteli se stal Sigismund Bouška, Karel Dostál-Lutinov, Xaver Dvořák. Všechny tyto snahy pak byly okamžitě přerušeny po vydání encykliky *Pascendi domini Gregis*.

*pro množství klerik pod sebou nevidí člověka a ještě více pro vznešenost klerik nad sebou nevidí Boha (...) Modernista by nejraději svlékl svou jedinou kleriku, by pohodlněji mohl pelášit s párou o závod na automobilech a bicyklech přes obilné lány vědy, lučinami umění, přese vše, kupředu, kupředu, nejraději však v polohách nízkých a plošinatých.*⁸⁵

Zvláště kritizoval, že se duchovní věnují spíše politickým záležitostem než duchovnímu životu. Proto se negativně postavil k pastýřskému listu českých a moravských biskupů, ve kterém apelovali na svědomí občanů, aby se zúčastnili voleb. Florian na něj reagoval v roce 1906 článkem *Výstraha věřícím země Moravské*,⁸⁶ ve kterém potvrzuje, že pro něj je rozhodující úsudek Svatého stolce a bude mu dávat přednost před biskupskými rozhodnutími: „*Nevím, jak dalece povinni jsou nástupcové apoštolův odvolati učení nesprávné, avšak i když neodvolají, zůstává pro nás katolíky, se zraky stále k Římu obrácenými, na dále v platnosti MOTU PROPRIA odstavec*⁸⁷ XIII.“⁸⁸

Dekretem apoštolské stolice římské o častém a denním svatém přijímání z roku 1905 se zásadním způsobem proměnil Florianův pohled na eucharistii a tehdejší pastorační přístup k přijímání eucharistie. Text vydal ve Staré Říši v roce 1908, i když se k němu brněnská konzistoř stavěla zdrženlivě.⁸⁹ Florian toužil po okamžitém uplatňování dekretu ve farnosti, neuvědomoval si však, že náboženská situace v Rakousku-Uhersku byla zcela jiná než v Itálii, neboť bohoslužby ve Staré Říši se tehdy účastnilo kolem dvou tisíc věřících, což znamenalo, že se podáváním eucharistie liturgie protáhla nejméně o hodinu. Pokud by bohoslužba byla pravidelně příliš dlouhá, odradila by zřejmě řadu farníků, kterým by utíkala práce v hospodářství.⁹⁰

⁸⁵ FLORIAN, Josef. Když již přestává všechno.... *Studium* 1906, 2. svazek, s. 44.

⁸⁶ Brněnská konzistoř považovala za autora článku Jakuba Demla, proto byl zanedlouho přesunut z Martínkova do Třeště. V březnu 1907 mu byla potvrzena zdravotní dovolená na dobu neurčitou a v roce 1910 mu bylo zakázáno sloužit bohoslužbu, zároveň přišel o kněžský plat. Biskupská konzistoř chtěla docílit přerušení kontaktu mezi Florianem a Demlem, což se nakonec skutečně stalo. Deml se odstěhoval ze Staré Říše a přerušil s ním veškeré styky. Deml později Floriana kontaktoval kvůli finančnímu vyrovnání za překlady pro staroříšské vydavatelství.

STANKOVIČ, Andrej. *Josef Florian a Stará Říše*, s. 56, 86-87.

⁸⁷ „*Křesťanská demokracie nesmí se nikdy místiti do politiky, nesmí sloužiti ani stranám, ani úmyslům politickým...*“

Sv. Otec Pius PP. X. *O lidové činnosti křesťanské: Motu proprio* ze dne 18. prosince roku 1903.

⁸⁸ FLORIAN, Josef. *Výstraha věřícím země moravské. Studium* 1906, sborník 3, s. 2.

⁸⁹ DEML, Jakub – FENCL, Matěj – KOŘÍNKOVÁ, Šárka a kol. *I tento list považujte za neúplný: dopisy Jakuba Demla přáteli Matěji Fenclovi*. Praha: Dauphin, 2011, s. 19.

⁹⁰ FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 96.

Florian chtěl denně přijímat eucharistii, což tehdy nebylo zvykem, a proto se snažil argumentovat vatikánskými dekrety, avšak tím situaci ještě více zhoršoval. Navíc brněnská konzistoř zakázala vydávání *Studia*⁹¹, a proto v roce 1911 prodal staroříšský dům a odstěhoval se s celou rodinou do Velké nad Veličkou na Slovácku. I zde se však jeho pobývání neobešlo bez potíží, jak vzpomínal jeho spolupracovník O. A. Tichý: „(Florian) doufal, že na Slovácku bude lépe, ale ve Velké se šeredně zmylil. Starý farář mu odepřel podávat Tělo Páně a kulhavý pan kaplan nebyl o mnoho lepší než jeho představený. Nezbylo nám než pytláčit v neděli po sousedních kostelích... (Některým farářům) jsme byli podezřelí, takže jsme museli chodit čím dál tím dále od Velké, kde by o nás nikdo nic nevěděl.“⁹² Odsud se stěhovali dále do Osvětiman, kde Floriana v roce 1912 zatkli četníci a bez soudního přelíčení uvěznilí a po několika týdnech opět bezdůvodně propustili.⁹³ Ještě před začátkem 1. světové války se Florian vrátil s rodinou do Staré Říše, kde si podle vlastních plánů postavil dům, který se stal nejen hlavním dějištěm vydavatelského díla, ale i útočištěm celé řady významných osobností⁹⁴.

Největší rozkvět zaznamenalo staroříšské vydavatelství paradoxně během první světové války, kdy se dařilo finančně zajistit vydávání knih a kvalita tisků se udržela díky spolupráci s Antonínem Ludvíkem Střížem a Ottou Albertem Tichým.⁹⁵ A. L. Stříž se s Florianovým dílem seznámil přes Jakuba Demla, kdy okouzlen prací ve vydavatelství zanechal studia práv a odešel do Staré Říše. Později vystudoval teologickou fakultu a stal se vyšehradským kanovníkem. O. A. Tichý pocházel z nedalekého Martínkova a stejně jako Stříž se o Florianovi dozvěděl od Demla, následně odešel do Staré Říše, kde pracoval jako dobrovolník a po osmi letech odešel studovat do Paříže hudbu, kde se blíže seznámil se svou budoucí ženou Veronikou Bloyovou. Později se vrátil do Československa, kde se stal regenschorim v katedrále sv. Víta.⁹⁶

Mezi blízké spolupracovníky Josefa Floriana patřili často kněží. Nejznámějším z nich byl Jakub Deml, který odešel ze Staré Říše po zákazu *Studia* v roce 1911. Josef

⁹¹ FLORIAN, Josef. Rozmáchnutí Saulovo. *Nova et vetera* 1912, č. 2, s. 1.

⁹² FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 45.

⁹³ FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 43.

⁹⁴ Za celá léta se ve Staré Říši vystřídala celá řada umělců, nějakou dobu zde pobýval grafik Josef Váchal, František Bílek, za války zde žil Bohuslav Reynek. Starou Říši navštívil Josef Čapek, Jaroslav Durych, František Halas, Jan Čep, Vladimír Holan.

⁹⁵ Knihy byly doprovázeny ilustracemi Františka Bílka, Vlastislava Hofmana, Josefa Čapka, Georgese Rouaulta, Antonína Slavička, Jaroslava Bendy.

⁹⁶ FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 54.

Polák se na vydávání knih podílel jen krátce, protože v roce 1907 zemřel. V letech 1914–1929 bydlel ve Staré Říši Ludvík Vrána⁹⁷, který každý den sloužil ve Florianově domě soukromou bohoslužbu, a proto se nikdo z Florianovy rodiny neúčastnil liturgie v místním kostele.⁹⁸

Josef Florian proslul svou vírou v různá proroctví. Své představy čerpal z díla Léona Bloye a Anny Kateřiny Emmerichové, z proroctví na La Salettě a z dekretů Pia X. V apokalyptických představách ho podporovala bývalá řeholnice Veronika Erlebachová⁹⁹, jejíž texty považoval za autentické mystické vize. Florian „*měl silnou potřebu věřit v latentní přítomnost zázraku a v to, že latence se může každým okamžikem změnit v aktualitu a vstoupí do jeho života.*“¹⁰⁰ Florian si myslel, že Bůh sešle na bezbožnou Evropu trest v podobě ohně, a proto hledal místo, které by se mohlo Božímu trestu vyhnout. Podle různých mystických náznaků měla být takovým místem Habeš, kam plánoval s rodinou odjet.

Celý svůj život obětoval vydavatelské práci, snaže hledat skutečnou podstatu křesťanství, v mnoha směrech předběhl dobu, díky čemuž se s mnohými lidmi dostával do sporu. Mnoho nepřátel získal svými články, ve kterých se kriticky vyjadřoval především k duchovenstvu. O kritičnosti článků, svědčí i zápis Evermoda Petru ve farní kronice: „*žádný kněz nebyl před ním jist, že o něm nebude psáti, a v našem děkanství každého mimo pana děkana napadli* (tzn. Josef Florian a Jakub Deml) *a mnoho říci, že nespravedlivě a neoprávněně*“¹⁰¹.

Charisma Josefa Floriana zapůsobilo na mnohé, se kterými se setkal. Jedním z nich byl i břevnovský převor Anastáz Opasek, který považoval Floriana za osobnost, která ho zásadním způsobem ovlivnila na životní cestě. O podobě života Josefa Floriana a jeho rodiny napsal: „*Prostředí kolem Floriana bylo proniknuto vřelou zbožností a společným životem, jak jsem to později viděl pouze v klášteře. (...) Modlitbu u Florianů pronikala vroucnost, která se nedá vypsát, jenom prožít. Působila úplně fantastickým dojmem i na mě, ač nejsem člověk založený světsky. Podobně i zbožnost Josefa*

⁹⁷ Po kněžském svěcení v roce 1907 byl ustanoven kaplanem v Kunštátu, ze kterého odešel v roce 1910 do Babic u Lesonic, kde působil Josef Ševčík, díky kterému se seznámil s Florianem. Kvůli kontaktu se staroříšským vydavatelstvím byl po roce přeložen do Oslavan. Jelikož však kontakt s Florianem nepřerušil, byl suspendován a následně se odstěhoval do Staré Říše.

⁹⁸ FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 89-90.

⁹⁹ Veroniku Erlebachovou přivedl do Staré Říše v roce 1910 Jakub Deml z babické fary. STANKOVIČ, Andrej. *Josef Florian a Stará Říše*, s. 88.

¹⁰⁰ FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 49.

¹⁰¹ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 6.

*Floriana. Nic z ní neslevil přes všechny útrapy a obtíže, které za celý život měl s církevní byrokracií.*¹⁰²

3.2. František Staněk¹⁰³

Jeho politická kariéra začala v roce 1889, kdy vstoupil do nově vzniklé České agrární strany, od té chvíle stoupal strmě po politickém žebříčku. Mezi léty 1901–1907 zastával funkci poslance v Českém zemském sněmu a po přestěhování do Želetavy působil v letech 1906–1918 jako poslanec Moravského zemského sněmu. Už v roce 1905 získal funkci předsedy moravské organizace agrární strany a přispěl k jejímu zapojení do širšího antiklerikálního bloku. V roce 1904 byl zvolen poslancem v Říšské radě, mandát obhájil i v letech 1907 a 1911. V letech 1916–1918 stál v čele Českého svazu, který byl zpočátku loajální vůči zachování monarchie, ale nakonec hájil ideu samostatného Československa, kterou Staněk potvrdil svým projevem 2. října 1918 v Říšské radě, ve kterém se formálně rozešel s Rakouskem-Uherskem.¹⁰⁴ Předválečné a válečné aktivity zajistily Františku Staňkovi účast v nejvyšších zákonodárných a výkonných orgánech v nově vzniklé republice na dalších patnáct let.¹⁰⁵

I přes povinnosti poslance se hojně zapojoval do místní politické organizace, podporoval zdejší agrárníky v boji proti lidovcům. Účastnil se různých přednášek na podporu agrárníků v předvolební kampani. Ve svém politickém smýšlení zastával antiklerikální postoj, čímž se často pouštěl do kritiky kněží a především řeholníků novoříšského kláštera, kteří propagovali politiku lidové strany.

Kromě jiného se Staněk hojně zapojoval do rozvoje obcí na Vysočině, přičinil se, aby se zde zlepšilo zemědělství, doprava a kultura, usiloval o zlepšení života

¹⁰² OPASEK, Anastáz. *Dvanáctero zastavení: vzpomínky opata břevnovského kláštera*. Praha: Torst, 2013, s. 39-40.

¹⁰³ Narodil se 14. listopadu 1867 ve Strmilově. Vystudoval reálku v Telči, po maturitě začal studovat na Vysoké škole technické v Praze a obchodní akademii ve Vídni. Nejdříve začal spravovat rodinný statek ve Strmilově, od roku 1905 pobýval v Želetavě, kde zdědil statek s lihovarem. Aktivně se snažil o zlepšení zemědělství na Vysočině, podílel se na vzniku Svazu lnářů a bramborářů v Jihlavě a na Národohospodářském svazu pro západní Moravu. Vydával týdeník *Štítový*, ve kterém šířil moderní zemědělské metody

ČERNÝ, Karel – GÖBL, Luboš – KRČÁL, Petr. *Muži Masarykovy republiky a kraj Vysočina 1918-1938*. Žďár nad Sázavou: Tváře ve spolupráci s MDA, 2008. s. 40.

¹⁰⁴ ČERNÝ, Karel – GÖBL, Luboš – KRČÁL, Petr. *Muži Masarykovy republiky a kraj Vysočina 1918-1938*, s. 39.

¹⁰⁵ Zastával funkci poslance v Revolučním národním shromáždění, od roku 1920 poslance v Národním shromáždění. V letech 1932–1935 byl jmenován předsedou Poslanecké sněmovny Národního shromáždění. Ve vládě Karla Kramáře působil jako ministr veřejných prací, za vlády Vlastimila Tusara jako ministr pošt a telegrafů a za vlády Edvarda Beneše jako ministr zemědělství.

v obcích zvláště po válce, objížděl okolní vesnice, ve kterých se účastnil různých akcí, díky čemuž si získal velkou popularitu a zajistil podporu ve volbách.

Ke konci života trpěl duševní chorobou, která měla zřejmě za následek jeho úmrtí v roce 1936. O jeho smrti informují kroniky okolních obcí, které se pochvalně vyjadřují o jeho práci ve zdejších okolí, v markvartické kronice se dochoval zápis: *„Jeho jméno, duch, dobrota a až do hrobu trvající láska, obětavost a práce jdoucí až do nejvyššího vyčerpání zůstanou navěky v srdcích našich i našich pokolení.“*¹⁰⁶ a ve staroříšské kronice nacházíme obdobný text: *„23. června pohřben ve Strmilově nejpopulárnější a nejzasloužilejší muž našeho kraje, který se zasloužil o hospodářské jeho povznesení a rozmach.“*¹⁰⁷

¹⁰⁶ *Kronika obce Markvartice*, I. díl, s. 158.

¹⁰⁷ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 61.

4. Dějiny farnosti v 1. polovině 20. století

4.1. Petr Stejskal¹⁰⁸ (1900 – 1908)

Obraz církve na začátku 20. století ovlivnily události dlouhého 19. století, které provázela na jedné straně osvícenská filosofie a na druhé straně nastupující socialismus, které proměňovaly postoj lidí k náboženství. V Rakousku-Uhersku plnila katolická víra úlohu státního náboženství, které mělo za následek, že se řada občanů stala matrikovými katolíky. Od druhé polovině 19. století se v církvi hojně rozvíjela spolková činnost, která se zaměřovala na zdokonalení duchovního života, organizovaly se poutě a pořádala se duchovní cvičení. Podobná situace panovala na začátku nového století i ve Staré Říši, kde se většina občanů Staré Říše i okolních obcí hlásila ke katolické církvi. V roce 1902 byla pokřtěna žena židovského vyznání spolu s jejími třemi dcerami.¹⁰⁹ Věřící se pravidelně scházeli k nedělní bohoslužbě, někteří byli součástí katolických spolků vzniklých na sklonku 19. století nebo se účastnili duchovních cvičení, která se pravidelně konala v Nové Říši pod záštitou jezuitů nebo redemptoristů, a mnozí každoročně putovali na okolní poutní místa.

V roce 1899 vznikla Republikánská strana zemědělského a maloroľnického lidu, která si velmi rychle získala celou řadu příznivců. Vůdčím představitelem strany na Vysočině byl František Staněk. Nejvýznamnějšího politického protivníka představovaly katolické strany, které se pak v roce 1919 sjednotily pod Československou stranou lidovou. Místa, kde se formovalo politické a náboženské vědomí věřících, byly tzv. tábory lidu. V letech 1903-1908 probíhaly tábory lidu nedaleko Staré Říše na poutním místě Humberk. Promlouvali zde významné osobnosti politického i církevního života, např. Dr. Antonín Cyril Stojan, František Valoušek nebo Josef Šamalík. Poutí se účastnilo kolem 8 000 poutníků. Agráři se snažili táborům lidu zamezit, a proto v roce 1908 podnikl František Staněk několik sympatizantů strany, aby se pokusili narušit průběh poutě.¹¹⁰

¹⁰⁸ Narodil se 17. prosince 1863 v Božeticích u Sepekova, do noviciátu vstoupil 15. září 1887, kněžské svěcení přijal 26. července 1891. Nejdříve byl jmenován kaplanem v Nové Říši, krátce působil jako výpomocný duchovní ve Staré Říši. Od roku 1895 vykonával funkci provizora. Od roku 1896 působil jako farář v Dlouhé Brtnici, ze které byl po čtyřech letech poslán do Staré Říše. Od roku 1908 až do své smrti v roce 1945 působil jako farář v Rozseči.

NOVOTNÝ, Kamil. *Kláster premonstrátů v Nové Říši v 1. polovině 20. století*, s. 21.

¹⁰⁹ *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl, s. 113.

¹¹⁰ *Kronika farnosti Krasonice*, s. 350.

V době působení Petra Stejskala došlo ve Staré Říši k významné přestavbě kostela, jehož plocha se rozšířila o 98 m². K chrámu byla přistavěna kaple na evangelijní straně, kaple na epištolní straně byla rozšířena a za presbytářem byla postavena sakristie a márnice. Celou přestavbu realizovala firma Kosík z Telče. Presbytář byl doplněn o nový oltářní obraz a do kaplí byla pořízena křížová cesta.¹¹¹

V době působení Petra Stejskala vznikalo Florianovo vydavatelství. Od samých počátků existovalo mezi Stejskalem a Florianem napětí, které přetrvávalo i s dalšími staroříšskými faráři. Jádrem nedorozumění bylo oboustranné nepochopení. Kněží spolu s brněnskou konzistoří nevěřili ve Florianovo poslání, neporozuměli smyslu jeho nakladatelské činnosti a především životnímu postoji. Je však pravdou, že celou řadu nepřátel si Florian získal svými ironickými články, ve kterých otevřeně kritizoval duchovní, jejichž chování nebylo v souladu s jeho představami pravého kněze. O Petru Stejskalovi ve *Studiu* napsal: „*Mladý p. farář, pečlivě, švihácky vyfintěný, kráčí za bílého dne městečkem. Přejme mu toho. Kterak však pojmenovati tu okolnost, že má v ústech dýmku, velikosti obvyklé dýmky zednické, a bafčí na veřejné silnici, jež jest hlavní ulicí městečka, jako starý veterán, k podivu venkovanů, ve své hodnosti syna svatého Norberta.*“¹¹²

Petr Stejskal se snažil Floriana přesvědčit o rozporuplnosti jeho poslání.¹¹³ Josef Florian nebyl naopak schopen přijmout osobnost Petra Stejskala, a proto na něj spolu s dalšími farníky podal stížnost na brněnskou konzistoř. Svůj záměr okomentoval: „*Před rokem nebo přede dvěma lety, hodlaje též jednou něco dobrého a slušného provést a bližním prospěti, uvolil jsem se napsati těm, kdož se cítili uraženi dp. Petrem Stejskalem a tehdejšími jeho společníky obligátní formou stížnost na nejdůstojnější konzistoř.*“¹¹⁴

Konflikt mezi Josefem Florianem a Petrem Stejskalem dále rostl. V roce 1907 se opakovaně stalo, že Petr Stejskal nepodal Florianovi přijímání, ačkoliv Florian o něj projevil zájem. Když se situace opakovala, napsal Florian Stejskalovi dopis: „*Důstojný*

¹¹¹ *Kronika farnosti Stará Říše*, II. díl, s. 115.

¹¹² FLORIAN, Josef. Smeť z areopagu. *Studium* 1905 (červenec), s. 5.

¹¹³ 16. září 1905: „*Tak zbytečně mi dávno už nikdo nedomlouval jako dnes pan farář. Ani si neuvědomil, že mluví s křičícím na střeách a vyplýval hezkou spoustu slov kvůli tomu, by mne přesvědčil, že nejsem spisovatelem, že nemám žádnou zvláštní misi, že jest to se mnou jako se všemi lidmi, že se pranic neliším od obyčejných lidí, že všemu nerozumím, že nejsem neomylný, že v tom není nic hříšného ani nedovoleného, když p. S. jde s dýmku po ulici, že oni, faráři premonstrátsí, nejsou mniši atd...krátce, že mi není ničeho dlužen.*“

FLORIAN, Josef. Když již přestává všechno.... *Studium* 1906, 2. svazek, s. 28.

¹¹⁴ FLORIAN, Josef. Když již přestává všechno.... *Studium* 1906, 2. svazek, s. 29.

*Pane! Nehodlám nadále bráti podílu na vašich vrtoších, jimiž znesnadňujete čím dál tím více věřícím svého kostela časté Přijímání, a proto **posledně** prosím vás s všemožnou snažností, byste jednou pro vždy udělil přísluhujícím oltáře pokyn, aby dáno bylo znamení zvonkem k Přijímání laiků, kdykoliv míním k stolu Páně přistoupiti. Jest to dosti trpké a vám jakožto faráři neslouží příliš ke cti, když dvě léta po dekretu svatého Otce Pia X., jemuž pro jednoduchost a jasnost každý školák může porozuměti, když tedy po dvou letech nenašlo se ve farnosti o dvou tisících duších, svěřené vaší správě, ani tolik duší, potřebujících Boha, by každodenní Přijímání bylo pravidlem a nikoliv výjimkou.*¹¹⁵

Josef Florian adresoval Petru Stejskalovi a novoříšské kanonii dopis, ve kterém žádal, aby nebyl předmětem jejich rozhovorů, aby se tak některý z nich nedopustil porušení zpovědního tajemství.¹¹⁶ Z dopisů je patrné, že vztahy mezi Florianem a novoříšským klášterem nebyly zpočátku úplně černobílé, když vyhledával premonstráty jako zpovědníky, kromě toho Florian prosil novoříšského opata o půjčku peněz na vydavatelství: „*Milost, půjčte mi je, pomozte mi! Přiznávám se: nejsem s Vámi v mnohém za jedno, ale pozoruju, že jakousi velkodušností přece jste nad zobecnělymi nešvary a moderními poblouzněními, kterých již pomalu nikdo nedbá, povznešen.*“¹¹⁷

Ve Staré Říši působil Petr Stejskal až do roku 1908, kdy se stal farářem v Rozseči, kde byl dostavěn kostel a k němu fara. O místo rozsečského faráře sám požádal opata a bylo mu vyhověno.¹¹⁸ Kostel nechal postavit novoříšský opat a rozsečský rodák Josef Karásek. Zasvěcen byl Nejsvětějšímu Srdci Ježíšovu, čímž se stal prvním kostelem v brněnské diecézi zasvěceným právě Nejsvětějšímu srdci Ježíšovu. Výstavbou kostela a fary v Rozseči vznikla nová farnost, jejíž farníci spadali dříve pod staroříšskou farnost. K nové farnosti byla přifařena obec Svojkovice. Opat Karásek se příliš dlouho z nového kostela neradoval, zemřel 14 dní po konsekraci kostela.

¹¹⁵ FLORIAN, Josef. Melancholie rukou čili v setbě zrna hořčičného naděje ptactva. *Studium* 1910, 27. svazek, s. 28-29.

¹¹⁶ „*Vlastním předmětem tohoto dopisu jest snažná prosba, by představenstvo důstojných pánů kanonie novoříšské ráčilo upozorniti ty ze svých kněží, kterým z nedostatku jiných nuceni jsme se zpovídati, by se v rozhovorech se svými kamarády zdržovali pokoutních poznámek, jimiž se sice zpovědní tajemství nadobro, zjevně a tudíž trestuhodně neruší, jež však svou nevráživostí a nepřítlní snadno mohou v posluchačích vzbuditi domněnky, že referent tak kompetentní a tak intimně zasvěcený do duchovního stavu toho, o kom se povídá, má bezpečně pravdu a že není možno jinak postaviti se k faktům, takovouto intonací přednášejícího zabarveným.*“

FLORIAN, Josef. Když již přestává všechno.... *Studium* 1906, 2. svazek, s. 32-33.

¹¹⁷ FLORIAN, Josef. Střepinky z ostrakismu. *Studium* 1906, č. 2, s. 20.

¹¹⁸ KOSÍK, Marian Rudolf. *Farní kostel Božského Srdce Páně v Rozseči*. Nová Říše: Kanonie premonstrátů v Nové Říši na Moravě, 2008, s. 14.

Petr Stejskal zůstal v Rozseči až do své smrti v roce 1945. Kromě práce ve farnosti byl činný v redakci časopisu *Naše omladina*, který vycházel v klášteře v letech 1912-1920.

4.2. Evermod Petrá¹¹⁹ (1908 - 1913)

V roce 1908 se přičiněním poslance Staňka otevřelo Lnářské družstvo pro Starou Říši a okolí s tírnou lnu, které nabízelo nová pracovní místa. Otevřením družstva si František Staněk posílil politické postavení.¹²⁰ Počet příznivců agrární politiky rostl, aktivně se o ni zajímal podučitel Arnošt Prais, díky jehož iniciativě došlo v roce 1910 k založení staroříšské pobočky agrární strany, kterou tvořili především chalupníci a menší zemědělci.¹²¹ Kromě agrární strany vznikla v obci lidová strana. Občané z nejnižších sociálních vrstev se přikláněli k socialistickému myšlení, ale nesdružovali se v žádné politické straně.¹²²

Po smrti opata Karáska se konala kapitula, při níž byl 2. března 1909 jednohlasně zvolen opatem Norbert Drápalík, který do té doby plnil funkci provizora. Za opata Drápalíka se hojně rozvíjela spolková činnost. Velký úspěch zaznamenal mezi mládeží Spolek katolické omladiny, jehož hlavním účelem bylo „vzdělávání mládeže, a to nejen vzdělávání rozumu, ale i vzdělávání a zušlechťení srdce, odchovávání mládeže na základě katolickém pro budoucí samostatnost.“¹²³ V letech 1912–1920 vycházel v novoříšském klášteře časopis *Naše Omladina*, který přinášel nejen články, které měly posilovat mládež v duchovním životě, ale obsahoval i zprávy od samotných čtenářů. Opat Drápalík nechal v klášteře pro katolickou omladinu uspořádat několik akcí, které většinou vedl zakladatel Sdružení venkovské omladiny na Moravě, Josef Žůrek, který vstoupil do novoříšského kláštera v roce 1910.

V roce 1911 proběhly lidové misie, které vedli redemptoristé z Červenky u Litovle. O průběhu misí se zmiňuje farní kronika: „*Lid se účastní hojně, každý den byl kostel plný (...) Kajícníků bylo přes 1 300. Jen málo farníků nebylo u sv. zpovědi, mezi*

¹¹⁹ Narodil se 24. července 1870 v Počátkách. Do řádu vstoupil v roce 1889, na kněze byl vysvěcen v roce 1894. V klášteře působil jako knihovník, katecheta. V roce 1900 se stal farářem v Nové Říši. Od roku 1906 působil jako výpomocný duchovní ve Staré Říši, kde se v roce 1908 stal farářem a zůstal zde do své smrti.

NOVOTNÝ, Kamil. *Kláster premonstrátů v Nové Říši v I. polovině 20. století*, s. 22.

¹²⁰ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 2.

¹²¹ *Kronika obce Stará Říše*, III. díl, s. 3.

¹²² *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 7.

¹²³ *Naše omladina* 1914, roč. 3, č. 3, s. 43.

nimi i bývalý starosta Pražák, který, co se stal agráříkem, jaksi zhrdl. Učitelé misiemi pohrdli, bojí se jeden druhého, aby nebyl nazván klerikálem.“¹²⁴

Na příkladu staroříšské farnosti lze deklarovat různost a protichůdnost názorů v rámci církevního společenství. Josef Florian žádal brněnskou konzistoř o imprimatur k vydání la salettského proroctví. Ta však odmítla, ačkoliv papež Pius X. několikrát proroctví neoficiálně podpořil. Ve *Studiu* vyšel dopis papežského domácího preláta Ernesta Rigauda, který plně podpořil snahu seznámit české věřící s mariánským proroctvím: „*Splnomocňuju Vás přeložiti jej a dáti vytisknouti v jazyku vaší země. Biskupové českomoravští měli by míti něco lepšího na práci než inspirovati se vzpourou biskupů francouzských proti Velezvěsti Matky Boží! (...) A nechť zvědí dobře, že na jejich vzpouře dopadne, co dopadlo na Luciferovu: Non serviam.*“¹²⁵

Poprvé vydal Josef Florian proroctví v roce 1907, potom biskupská konzistoř zakázala jeho četbu i distribuci. Florian se nařízením konzistoře neřídil a dál proroctví mezi čtenáři rozšiřoval, o jeho prepisy se starala Veronika Erlebachová a Gabriela Schostoková, Polky, které přišly do Staré Říše v roce 1910 z Přívozu, kde žily v klášteře III. řádu sv. Františka. Florianův spor s biskupskou konzistoří vyvrcholil potvrzením nemožnosti vydávat a číst *Studium* pod hrozbou zákazu přijímání eucharistii.¹²⁶

Když Evermod Petrů nechtěl podat přijímání Florianovi, Střížovi a Tichému, začali protestovat, klečeli a odmítli opustit kostel, ve kterém nakonec setrvali až do desáté hodiny večerní. Následující den jel Petrů do Brna, aby se informoval, jak má dále postupovat. Bylo mu řečeno, že smí podat přijímání pouze Tichému.¹²⁷ Nakonec přijímání podal i Střížovi, který situaci okamžitě okomentoval ve *Studiu*: „*Při nejbližší mši sv. přiklekl jsem zase k sv. přijímání - a bylo mi podáno, a též příště kdykoliv jsem přiklekl. Leč jak jest možno, by někdo byl jeden den beze všeho exkomunikován a hned*

¹²⁴ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 4.

¹²⁵ RIGAUD, Ernest. K útěše Marie, plačící na svaté hoře La Salettské. *Studium* 1910, svazek 27, s. 3.

¹²⁶ Evermod Petrů poslal Florianovi následující dopis: *Včera obdržel jsem ‚Acta Curiae Episcop. Brunensis‘ a tam pod číslem IV. str. 117. stojí toto: ‚Prohibitio Folii Periodici ‚Studium‘. Lectio, praenumeratio, detentio, divulgatio, quaecunquepraestatio subsidii cuiuscumque sive materialis sive spiritualis folii periodicii, cui nomen est ‚Studium‘ Theologie umění a vědy, quodque nunc editur ab Antonio Ludovico Stříž, in parochia Stará Říše, tum Clero tum laicis sub gravi in conscientia prohibetur, ita ut qui notorie et continuo contra supra statuta egerit, si est sacerdos, ad. s. Missa celebrationem, si vero est laicus, ad. s. Communionem admitti nequeat‘ Jak vidíte, jsem vázán poslušností, dle toho se řídití, a proto do nové změny račte si zdržeti svatého přijímání, aby nepřišlo k nějakému pohoršení v chrámu Páně.*

FLORIAN, Josef. Rozmáchnutí Saulovo, s. 1-2.

¹²⁷ FLORIAN, Josef. Rozmáchnutí Saulovo, s. 2-3.

zase beze všeho byl v milosti, toho přece nevím, ač učení Církve katolické v této věci není mi neznámo.“¹²⁸

Měsíc po příchodu františkánských řeholnic do Staré Říše přišel Evermodovi Petřů dopis od představené sester, ve kterém mu popisovala, že bez jejího dovolení opustily klášter, a proto je žádá, aby vrátily řeholní oděv. Petřů následně obsah dopisu přetlumočil sestřám, které však odmítly uposlechnout. Sestra Veronika mu vysvětlila, že v řeholním rouchu má splnit úkol, který jí Bůh svěřil, načež mu popsala svá proroctví. Ve svých vizích údajně viděla duše v očistci, papež Lev XIII. se jí zjevil v očistci a Napoleon I. naopak v nebi.¹²⁹

Biskupská konzistoř nařídila, že sestry mohou přijímat přijímání pouze bez řeholního roucha. Sestry nařízení nedbaly a dále požadovaly přijetí eucharistie. Když jim opakovaně nebylo vyhověno, adresovala Veronika Erlebachová Evermodovi Petřů dopis, ve kterém mu sdělila, že „*viděla d'ábla, který za mnou* (tj. za Evermodem Petřů) *stál, a hrozil jí, aby jej ze mne nevyvítala, že skrze jednoho kněze bude hodně trpět.*“¹³⁰ Petřů tedy znovu informoval biskupskou konzistoř, která následně svolala církevní soud¹³¹, u něhož měly řeholnice možnost ospravedlnit se. K církevnímu soudu, který se konal 22. srpna 1911 na staroříšské faře, se nakonec nedostavily ani sestry, ani Josef Florian, který se odstěhoval s celou rodinou do Velké nad Veličkou. K soudu přišel pouze Stříž a Tichý, kteří se k působení ve Staré Říši nechtěli příliš vyjadřovat. Průběh soudu Stříž zaznamenal a vydal ve *Studiu*¹³². Z článku vychází, že cílem setkání bylo vyřešení situace s oběma řeholnicemi, které mělo být ukončeno prohlášením o podrobení se biskupovi a vyjádřením poslušnosti.¹³³ Stříž vnímal průběh komise spíše jako byrokratickou frašku než vážnou událost: „*Po tom, jak v této chvíli poznávám svého biskupa, jakou směšností by bylo, něco mu ještě vyčítati, něčeho od něho čekati! Již z předešlých komisních otázek bylo dosti zřejmo, že nástupcem jednoho z apoštolů na stolci brněnském jest byrokratické monstrum.*“¹³⁴ Celá záležitost byla nakonec

¹²⁸ FLORIAN, Josef. Rozmáchnutí Saulovo, s. 5.

¹²⁹ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 5-8.

¹³⁰ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 7-8.

¹³¹ Předsedou byl jmenován opat Norbert Drápalík, vyšetřujícím prelátem Jan Pospíšil a kapucín Smejkal, zapisovatel Evermod Petřů.

¹³² SRÍŽ, Antonín Ludvík. Komisioní odpoledne. *Nova et vetera* 1912, č. 2.

¹³³ SRÍŽ, Antonín Ludvík. Komisioní odpoledne s. 12

¹³⁴ SRÍŽ, Antonín Ludvík. Komisioní odpoledne, s. 12.

ukončena odchodem Stříže a Tichého ze Staré Říše, čímž se vydávání knih přesunulo na necelé tři roky na jižní Moravu.¹³⁵

Evermod Petřů zpočátku s Florianovým nakladatelstvím sympatizoval, protože viděl jeho potencialitu a vznešený cíl. Dokonce pro Josefa Floriana přeložil životopis sv. Marie Egyptské a sv. Antonína Poustevníka, když ještě působil jako farář v Nové Říši. Evermod Petřů přijal Josefa Floriana několikrát na faře a Demlovi půjčil peníze, které mu sice později vrátil, ale krátce nato o něm vyšel ve *Studiu* negativně laděný článek. Jakub Deml několikrát sloužil ve farním kostele bohoslužbu, ale kvůli neshodě s farním správcem přestal.¹³⁶

Na začátku 10. let 20. století rostla politická nevraživost ze strany sociálních demokratů a agrárníků vůči lidové straně. Jedněmi z novin, které se na svých stranách snažily formovat proticírkevní a antiklerikální myšlení, byly *Jihlavské listy*. Z roku 1910 pochází následující zpráva, kterou poslal do novin anonymní staroříšský občan, který chtěl poukázat na falešnou zbožnost místních farníků, a tak posílit proticírkevní myšlení: „*Dne 20. února pořádal náš důstojný pan farář cvičení pro svobodné dívky. Při tom také podotkl, že některé děvy ráno slouží Bohu a večer se oddávají čertu (...)* Bylo to již viděti v divadle, které pořádaly u nás v obecním hostinci o masopustě. Sotvaže divadlo bylo odehráno a čirá tma na okolí se objevila, odešel pan farář z hostince a svoje ovečky tu ponechal. Ovečky, nemajíce žádného pastýře se rozběhly, a čertu se oddaly. To jest práce těch mladých. Jejich vůdcové také pracují, chodíce od čísla k číslu a nakloňují lid, by mohli zvítěziti, až se přiblíží doba, kdy voliti se budou poslanci do říšské rady a zemského sněmu. Toto přání, doufám, že se naším pánům klerikálům snad nesplní. Neb náš lid není tak lehkověrný, aby uvěřil jejich lžím a pokrytecké frázi.“¹³⁷

Články v *Jihlavských listech* ve velké míře útočí na Norberta Drápalíka, který měl dle jejich představ toužit po poslaneckém mandátu, a na Petra Stejskala, který vedl katolickou omladinu. Články se snaží pokřivit obraz novoříšské kanonie, jejímž cílem bylo podle redaktorů novin působit na politické přesvědčení omladinářů a odrazovat je od politiky agrární strany, zvláště od názorů poslance Staňka. Kromě toho se články kriticky zaměřují na majetek kláštera, který vede řeholníky k nemorálnímu způsobu života.

¹³⁵ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 5-8.

¹³⁶ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 5-8.

¹³⁷ *Jihlavské listy* 1910, roč. 8, č. 8, s. 8.

Jeden z článků popisuje setkání omladiny, které proběhlo 20. března 1910 v Rozseči. Setkání se zúčastnil lidovecký poslanec Jan Jílek a poslanec František Staněk. Podle autora článku byl František Staněk v politické debatě mnohem přesvědčivější. Text poukazuje na nevhodné chování omladinářů při promluvě Staňka, „v němž jim statně příklad dával mírumilovný páter Milo (budoucí staroříšský farář), nedávno vysvěcený premonstrát. Když ho však velmi vtipně pan poslanec Staněk usadil, zalezl do koutka, ještě cosi drmolil, ale nakonec ztichl jako pejsek po výprasku.“¹³⁸

V srpnu roku 1911 proběhly oslavy 700. výročí založení kláštera v Nové Říši, při jehož příležitosti vydal opat Drápalík publikaci *Klášter praemonstrátský v Nové Říši*. Na tuto publikaci ostře reagoval poslanec František Staněk, který v březnu 1912 vydal brožuru *700 let kláštera v Nové Říši a útěk preláta Drápalíka*, v níž ostře kritizoval osobnost opata Drápalíka. O politické a propagační funkci textu svědčí samotný úvod: „Novoříšský klášter stal se od posledních voleb říšských nejznámějším klášteřem na Moravě. Ačkoliv povaha takové instituce přikazuje všem jejím členům hloubati o pravdách božích, uzavíráti se ve zdi klášterní a jen s bohem rozmlouvati v tichu klášterním – přece novoříšský klášter stal se politickou arénou. Tento klášter má pyšného preláta Norberta Drápalíka, který touží vládnouti mocí světskou, kralovati ve veřejném životě, jako kraluje těm, kteří na jihozápadní Moravě a v celém okolí Nové říše jsou mu duchovně podřízeni.“¹³⁹ Klášter měl podle jeho slov hrát ve volbách zásadní roli, protože měl investovat peníze do předvolební propagace. Zároveň klášter podezřívá, že se za náboženskými akcemi ve skutečnosti skrývala politická agitace, zvláště upozorňuje na exercicie, které se vždy konaly před volbami, a tak měly na poslední chvíli zapůsobit na politické přesvědčení exercitantů.¹⁴⁰

Staňkova publikace je rozdělena na dvě kapitoly.¹⁴¹ V první části se věnuje kritické analýze spisu, který klášter vydal k 700. jubileu. Kritický tón prostupuje celým Staňkovým spisem, obsahuje celou řadu antisemitsky a protiněmecky laděných

¹³⁸ *Jihlavské listy* 1910, r. 8, č. 12, s. 5.

¹³⁹ STANĚK, František. *700 let kláštera v Nové Říši a útěk preláta Drápalíka: Odpověď na jubilejní spis vydaný k 700letému trvání jeho prelátem Norbertem Drápalíkem*. Brno: vlastním nákladem. s. 3.

¹⁴⁰ STANĚK, František. *700 let kláštera v Nové Říši a útěk preláta Drápalíka*, s. 3-4.

¹⁴¹ Staněk se vysmívá, že klášter slaví výročí a přitom je rok 1211 zpochybnitelný. Vysmívá se pokrytectví, které podle něj z textu vyznívá, upozorňuje na blahobyť řeholníků, nejvíce kritiky je věnováno samotnému opatovi, kterého staví do kontrastu s obyčejnými lidmi, upozorňuje na jeho život v blahobytu. Největší kritika se však týká lesního hospodářství. Opat měl údajně vytěžít více, než bylo třeba, a kromě toho zfalšovat podpis, jak vychází z výpovědi nadlesního Krejčara. Publikace přináší podrobné informace o průběhu vyšetřování a výpovědích svědků. Vše je doplněno ukázkami z dobového tisku, které se o klášteřu zmiňují. Text obsahuje celou řadu urážek směřujících na adresu opata. Situace s těžbou dřeva se nakonec vysvětlila. Inventura z roku 1912 ukázala, že skutečně bylo vytěženo více dřeva, ale bylo tak učiněno z pragmatických důvodů.

myšlenek: „*Němečtí židé a kapitalisté bohatnou z půdy, kterou kdysi z lesů náš chudobný lid vymýtil a vzdělal, vládou chudému lidu, když chce vést stávkou, smějí se mu, že tu onu plodinu sami vypěstují, cizáci zkrátka jsou milejší klášterům, než náš lid. Našemu lidu dávají jen motyku, aby s ní kopal – a po smrti království nebeské.*“¹⁴² Na Staňkův text odpověděl v roce 1913 lidovecký poslanec Josef Šamalík brožurou *Bič na agrární lež a klam*¹⁴³, ve které naopak negativně hodnotil jednání agrární strany.

Staňkův text měl především posloužit agrárikům v předvolebním boji a přetáhnout na svou stranu voliče lidové strany. Jaký účinek tato aféra ve skutečnosti měla, se můžeme jen domnívat, nicméně přinesla abdikaci opata Drápalíka, který se odstěhoval ke své sestře na Slovensko, kde dožil. V nových opatských volbách, které se konaly 23. dubna 1913, zvítězil bývalý staroříšský farář, Ferdinand Hotový.

V květnu 1912 proběhla biskupská vizitace, při níž brněnský biskup Pavel Huyn navštívil Starou Říši a udělil svátost biřmování.¹⁴⁴ I přes všechny politické spory, počet věřících neklesal a duchovní život posilovala nejen činnost spolků, ale i pravidelné konání poutí. V roce 1911 se uskutečnila pouť na Hostýn a na Velehrad,¹⁴⁵ kterou vedl opat Drápalík, v roce 1912 se někteří staroříšští farníci zúčastnili pěší poutě do Mariazzell. Dne 9. června 1913 zemřel Evermod Petruš.

4.3. Štěpán Rajda¹⁴⁶ (1913 – 1921)

Působení Štěpána Rajdy ve staroříšské farnosti poznamenala především první světová válka a vznik první republiky. Místní žili poklidně až do července 1914, kdy se po celém okolí rozšířila zpráva, že Rakousko-Uhersko vstoupilo do války se Srbskem. O válce se místní dozvídali různě. V markvartické kronice se zachoval následující zápis: „*Přišli z pouti z Opatova a vyprávěli, že bude vojna se Srbskem, už prý někde byli*

¹⁴² STANĚK, František. *700 let kláštera v Nové Říši a útěk preláta Drápalíka*, s. 6.

¹⁴³ ŠAMALÍK, Josef. *Bič na agrární lež a klam*. Brno: vlastním nákladem, 1913.

¹⁴⁴ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 11.

¹⁴⁵ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 8.

¹⁴⁶ Narodil se v roce 1872, na kněze byl vysvěcen v roce 1898, do řádu vstoupil v roce 1900. Od roku 1904 se stal výpomocným duchovním ve Staré Říši, v roce 1906 působil jako kaplan a později jako farář v Nové Říši. V letech 1913 – 1921 byl jmenován farářem ve Staré Říši, v letech 1921 – 1937 byl farářem v Dlouhé Brtnici a poté v Brně-Zábrdovicích. Po atentátu na Reinharda Heydricha byl spolu s dalšími novoříšskými premonstráty odvezen 29. května 1942 do Osvětimi a následně do Buchenwaldu a Dachau. Po návratu z koncentračního tábora byl jmenován převorem a farářem v Nové Říši. V rámci Akce K byl 13. dubna 1950 odvezen do Broumova a posléze do Želiva. Zemřel v roce 1957. NOVOTNÝ, Kamil. *Klášter premonstrátů v Nové Říši v I. polovině 20. století*, s. 22

voláni vojáci z obce ke svým plukům.¹⁴⁷ Zprávy o válce se nakonec potvrdily 29. července, kdy byli povoláni první muži. Většina mužů narukovala k jihlavskému 81. pěšímu pluku svobodného pána von Waldstätten, který se skládal ze čtyř polních praporů a jednoho náhradního.¹⁴⁸ „Vyhlášením války nebyli zdejší občané nijak nadšeni, ba v duchu válku proklínali, neboť hlasitě a otevřeně nesměli dáti průchod svému smýšlení, nechtěli-li za to ve vězení pykati.“¹⁴⁹ Z doby mobilizace se uchovala vzpomínka na Ludvíka Vránu, spolupracovníka Josefa Floriana, který při mobilizaci požehnal vojákům z horního konce vesnice. Všichni se po válce vrátili do Staré Říše, což zpětně připočítávali zázračnosti Vránovy modlitby.¹⁵⁰

Po vyhlášení války začali mnozí nakupovat ve větším množství potraviny a různé věci do zásoby, protože se obávali, že jich bude později nedostatek.¹⁵¹ Lidé se museli uskromňovat, byly ustanoveny žňové komise, všechny ženy a muži museli pracovat na poli. V obci probíhaly různé sbírky, sbíralo se ostružinové listí jako náhražka čaje pro vojáky, dívky pletly pro vojáky šály, ponožky, kukly apod. Chléb se musel vyrábět z menšího podílu pšenice, zbytek musel být nahrazen ječmennou, kukuřičnou nebo bramborovou moukou. Občané pocítovali nárůst cen mouky, vajec, brambor. Chodily kontrolní rekvizice, které kontrolovaly zásoby v domácnostech. Byly vyhlášeny bezmasé dny, aby se omezila spotřeba masa¹⁵².

Aby se v dětech upevňovalo vlastenecké smýšlení s Rakouskem, museli se všichni žáci z okolí účastnit oslav dobytí Lvova. V roce 1916 bylo nařízeno, že děti budou po každé školní bohoslužbě, o nedělích a svátcích zpívat rakouskou národní hymnu. Mládež ve věku 14 až 18 let se musela účastnit vojenského cvičení, které bylo společné pro okolní obce. Mládež však neměla o cvičení zájem, takže brzy skončilo.¹⁵³

Dne 23. května 1916 přijelo do Staré Říše padesát Italů z jižních Tyrol, kteří byli ubytováni u místních obyvatel.¹⁵⁴ V témže roce se do městečka dostalo asi osm ruských zajatců, kteří pomáhali zdejším zemědělcům při polních pracích.¹⁵⁵ V roce 1916 proběhla válečná pobožnost, při které mohli farníci přistoupit ke svátosti smíření.

¹⁴⁷ *Kronika obce Markvartice*, I. díl, s. 5.

¹⁴⁸ JAROŠ, Zdeněk. *90. výročí republiky 1918-2008*. Jihlava: Muzeum Vysočiny, 2008, s. 4.

¹⁴⁹ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 18.

¹⁵⁰ FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 91.

¹⁵¹ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 18-19.

¹⁵² *Kronika obce Markvartice*, I. díl, s. 9-25.

¹⁵³ *Kronika obce Markvartice*, I. díl, s. 14-15.

¹⁵⁴ *Městys Stará Říše*, s. 32

¹⁵⁵ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 22.

O velkém zájmu o pobožnost vypovídá zmínka ve farní kronice, ve které je poznamenáno, že zpovědníci během pobožnosti zpovídali přes 11 hodin.¹⁵⁶

Rok 1917 přinesl k velké bídě všech ještě velké sucho, které způsobilo velkou neúrodu, která se odrazila hlavně v úrodě brambor. Na druhou stranu začalo přibývat zpráv, které předznamenávaly blížící se konec války, i když se stále objevovaly informace o nových úmrtích vojáků. Dne 24. května byl z kostelní věže sejmout zvon a použit na válečné účely.¹⁵⁷

I během válečných událostí neutichaly spory s Josefem Florianem. Staroříšský vydavatel neposílal své děti do školy, protože je chtěl vyučovat sám. Florianova výchova vzbuzovala v očích mnohých různé pochyby, a proto byl Florian z popudu Štěpána Rajdy odvezen v prosinci 1917 k výslechu do Dačic, kde byl odsouzen k pěti dnům vězení. Kvůli zdravotním obtížím nakonec k výkonu trestu nenastoupil.¹⁵⁸

Rok 1918 byl pro všechny nejen oslavou konce války, ale i radostí nad vznikem samostatné republiky. O vzniku ČSR se městečko dozvědělo v poledne 29. října od učitele Františka Lukšů. Na základě této zprávy byl na škole, faře a některých domech vyvěšen československý prapor.¹⁵⁹

Slavnostní bohoslužba na oslavu konce války se konala 1. listopadu 1918. Po Rajdově promluvě „Království proti sobě rozdělené zpustne a dům na dům padne“ všichni zazpívali československou hymnu.¹⁶⁰ Tento okamžik zachytil markvartický učitel: „*Pěl celý kostel nadšeně; viděl jsem slzy v očích mužů – chvěl se hlas – tak neslyšely stěny chrámové dávno – s nadšením zpívati...!*“¹⁶¹

Štěpán Rajda se poměrně kriticky vyjadřuje k působení kláštera za války a naopak se pochvalně vyjadřuje o Františku Staňkovi: „*Za války chodili lidé, i katol. vyslovení, o radu k posl. Fr. Staňkovi do Želetavy, tento poslal několik pytlů mouky do obce Markvartice pro místní chudé a své deputátníky ku prodeji za laciný peníz, avšak bohatý klášter novoříšský nechtěl ani nám kněžím prodati obilí, tím méně asi prokázal dobrodiní podobného druhu jiným lidem. Těžká tedy agitace!*“¹⁶² Staňkova snaha

¹⁵⁶ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 22.

¹⁵⁷ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 26.

¹⁵⁸ STANKOVIČ, Andrej. *Josef Florian a Stará Říše*, s. 127.

¹⁵⁹ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 27

¹⁶⁰ *Kronika obce Markvartice*, I. díl, s. 50-51.

¹⁶¹ *Kronika obce Markvartice*, I. díl, s. 51.

¹⁶² *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 33.

o rozvoj okolních obcí pokračovala i po válce, kdy se přičinil o vybudování telefonní linky ve Staré Říši.¹⁶³

Štěpán Rajda se v roce 1918 potýkal s anonymními dopisy. Jeden ho obviňoval, že zavolal četníky na vojína, který přišel požádat o kousek chleba. Rajda v kronice obvinění popírá a píše, že nikoho neudal a že se zřejmě jednalo o reakci na jeho kázání, ve kterém kritizoval mládež za účast na taneční zábavě v době války.¹⁶⁴ Druhý dopis měl nemravný charakter, v němž autor dopisu Rajdovi vyhrožoval násilím za jeho „řádění“ a údajné udání dezertéra.¹⁶⁵ Dopis farář odevzdal advokátovi. Rukopis se podobal písmu Anny Bláhové z Olšan, která se při vyšetřování přiznala. Farář Rajda se za ní přimluvil, a proto byl celý případ uzavřen jejím prohlášením.¹⁶⁶

Vznik nové republiky měl vliv na náboženskou situaci. Vyvrcholily protikatolické nálady, které měly za následek odchod řady lidí z katolické církve, ač se ještě v roce 1918 hlásilo ke katolické církvi kolem 90 % českého obyvatelstva. Ve staroříšské farnosti k žádným zásadním změnám nedošlo. Po návratu z války se legionáři na určitou dobu distancovali od náboženství, ale později se opět ke katolickému vyznání vrátili, pouze jedna učitelka vystoupila z církve.¹⁶⁷

Zajímavou změnu přinesl zákon z května 1919, který umožnil občanům ČSR hlásit se o farní pole. Ti, co měli farní pole pronajato přes 18 let, si nyní mohli pole koupit za předválečnou cenu. Nový zákon měl především uškodit kolatuře, protože její jmění mělo být rozprodáno za nízkou částku. Rajda proto několikrát v kázáních žádal farníky, aby si raději nechali půdu v pronájmu. Někteří farníci Rajdovu prosbu vyslyšeli, ale někteří trvali na svém právu. Situace s „domovináři“ se nakonec vyhrotila, takže Rajda v kázání uvedl, že „*sice na pole právo mají dle zákona světského, nikoliv však dle zákona Božího a církevního, že ono pole jest majetkem církve svaté a prohlásil jsem, že jim kněz rozhřešení dáti nemůže a nesmí.*“¹⁶⁸ Rajda byl později zavolán k nemocné ženě, která si farní pole chtěla koupit. Šel k ní bez eucharistie, aby naplnil

¹⁶³ Městys Stará Říše, s. 31.

¹⁶⁴ Kronika farnosti Stará Říše, II. díl, s. 29,

¹⁶⁵ Kronika farnosti Stará Říše, II. díl, s. 31.

¹⁶⁶ „*Já, Anna Bláhová z Olšan, uznávám, že jsem dopisy výhružné a neslušné faráři Št. Rajdovi ve St. Říši psala, že jsem je psala z nerozumu a že vše, co jsem v nich uvedla proti p. faráři jest úplně nepravda. Činu svého lituji, děkuji p. faráři za šlechetnost jeho, že mi odpustil a slíbují, že již nikdy při něm nepřátelsky, bez příčiny nevystoupím, neboť odpuštěním uchránil mne p. farář žaláře a zničení mého života. Na důkaz své vděčnosti zavazuji se, že všechny výlohy, které dp. faráři vzešly soudním řízením, za cesty k soudu a výlohy uveřejnění tohoto prohlášení, zaplatím ze svého a jsem úplně srozuměna, aby toto mé prohlášení mohl p. farář uveřejnit kdekoliv a kdykoliv celé, anebo v částech, jak za dobré uzná.*“
Kronika farnosti Stará Říše, III. díl, s. 31.

¹⁶⁷ Kronika farnosti Stará Říše, III. díl, s. 53.

¹⁶⁸ Kronika farnosti Stará Říše, III. díl, s. 36.

svá slova z kázání. Při návštěvě ji žádal, aby ustoupila ze svého požadavku a raději si pole pronajala do smrti. Nemocná trvala na prodeji pole, a proto ji Rajda řekl, že ji zaopatří jen v případě, že si pronajme pole do smrti. Kvůli této situaci byl Rajda udán k okresnímu soudu podle tzv. Kauzelparagraf za vydírání a vyhrožování. Farář Rajda byl nakonec v roce 1921 osvobozen u krajského soudu a v roce 1932 u Nejvyššího soudu.¹⁶⁹ Na základě těchto událostí v roce 1921 Rajda rezignoval a opustil staroříšskou farnost.¹⁷⁰

4.4. Milo Kalouda¹⁷¹ (1921 – 1952)

Milo Kalouda se stal staroříšským farářem na dlouhých 31 let. Do farnosti nastoupil v době, kdy se celá obec potýkala s následky války a kdy stále převažoval nedostatek a drahota. I přes těžkosti doby převažovalo ve Staré Říši a okolí katolické obyvatelstvo. Podle sčítání obyvatel v roce 1922 se ke staroříšské farnosti hlásilo celkem 1 836 katolíků. Dva lidé se hlásili k českobratrské církvi a dva občané se nepřihlásili k žádnému vyznání.¹⁷²

Euforie ze vzniku Československa přetrvávala po celá 20. léta, kdy si místní připomínali nejen události spjaté s počátky samostatné republiky, ale i důležité osobnosti české historie. Pravidelně se konaly oslavy k výročí vzniku republiky, slavily se Masarykovy narozeniny, připomínalo se upálení M. Jana Husa, proběhla vzpomínková akce k 500. výročí úmrtí Jana Žižky. Když v roce 1928 projížděl Masaryk zdejším krajem, konaly se v obcích velkolepé přípravy.¹⁷³

Na akcích vztahujících se k první republice se odrážely vztahy mezi staroříšským farářem a vedením obce. Při oslavách 75. narozenin prezidenta Masaryka byla celá obec slavnostně vyzdobena, na veřejných i soukromých domech visely vlajky, ale na faře a kostele vyvěšeny nebyly, ačkoliv se na faře prapor

¹⁶⁹ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 36.

¹⁷⁰ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 36.

¹⁷¹ Milo František Kalouda se narodil v roce 1886 v Šaraticích, do řádu vstoupil v roce 1907, kněžské svěcení přijal v roce 1910. Nejdříve byl jmenován kaplanem v Nové Říši, poté byl v letech 1913–1921 farářem v Dlouhé Brtnici, v letech 1921–1952 působil jako farář ve Staré Říši. Zemřel v roce 1952. NOVOTNÝ, Kamil. *Klášteř premonstrátů v Nové Říši v I. polovině 20. století*, s. 23

¹⁷² *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 37.

¹⁷³ *Kronika obce Markvartice*, I. díl, s. 104-105.

nacházel.¹⁷⁴ Když ve stejném roce přijel do obce brněnský biskup, nevlály naopak prapory na veřejných budovách.¹⁷⁵

V září 1923 se konaly volby do obecního zastupitelstva, do kterého kandidovala Republikánská strana zemědělského a malorolnického lidu, Občansko-domovinářská strana a Československá strana lidová, které po vzájemné domluvě vytvořily jednu kandidátní listinu.¹⁷⁶ Předsedou finanční komise se stal Milo Kalouda.¹⁷⁷

Ve 20. letech rostl konflikt mezi opatem Hotovým a ostatními řeholníky. Kalouda opata kritizoval za jeho chování k bratrům, kteří byli ustanoveni ve farnostech, protože jim různými kroky znesnadňoval farní správu.¹⁷⁸ Když v roce 1926 zemřel převor Baptista Janoušek, Kalouda si v kronice postěžoval, že „by býval opatem po opatu nynějším, aby zase rozumnou vládou napravil nesmyslnou lakotu a kousky prováděné nynějším opatem,¹⁷⁹“ a zároveň s určitými rozpaky poznamenal, že provizorem se stal Pavel Souček, jenž se později stal opatem: „Zaplat' P. B., že obě tyto hodnosti se neudílejí doživotně – ubohý klášter, ubozí bratři a zvláště ubohý lid!“¹⁸⁰ Když Kalouda potřeboval vypomoci se zpovídáním v postní době, nikdo mu ze spolubratrů nepomohl, protože se podle něj opat obával, „že by se mohl náboženský život pozdvihnout, a to on asi nerad. Hlavní jeho snahou je nadřít na lidech hodně peněz – vše ostatní je vedlejší věc. Nikdy nikoho se neptal na nějaký náboženský život – jen přemýšlel a počítal, jakou kdo má službu – ať z kněží či zaměstnaných a dalo-li by se někomu co vzít.“¹⁸¹

Dne 26. října 1924 byly slavnostně posvěceny tři zvony pro staroříšský kostel a pro každou vesnici v kolatuře jeden zvon.¹⁸² O rok později přijel do městečka brněnský biskup Norbert Jan Nepomuk Klein a udělil svátost biřmování. V rámci této příležitosti postavili věřící u hřbitova a kostela slavnostní bránu.¹⁸³ V listopadu téhož roku proběhly ve farnosti lidové misie, které vedli františkáni.¹⁸⁴ V roce 1927 vzbudil

¹⁷⁴ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 38.

¹⁷⁵ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 39.

¹⁷⁶ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 32.

¹⁷⁷ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 34.

¹⁷⁸ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 42.

¹⁷⁹ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 47.

¹⁸⁰ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 47.

¹⁸¹ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 48-49.

¹⁸² *Kronika obce Stará Říše*, III. díl, s. 42.

¹⁸³ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 39.

¹⁸⁴ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 42.

Milo Kalouda pozornost celé farnosti, když si jako první z celé obce pořídil automobil.¹⁸⁵

V roce 1927 byla odhlasována kongrua pro všechna náboženská vyznání. Pro všechny kněze byl stanoven základní plat 9 000 Kč. U diecézních kněží se nařízení začalo uplatňovat později, ale novoříšský opat se jím chtěl řídit okamžitě, k čemuž se bratři, včetně Kaloudy, stavěli negativně: „*Nebudu se divit, až nám sebere ještě náš plat a předepíše každému, kolik ještě jemu musíme z benefícia odvádět. No kdyby, tak ,požehnaně‘ panoval jako dosud aspoň 10 let, nevím, čeho bychom se dočkali.*“¹⁸⁶

V roce 1929 opustil Starou Říši Ludvík Vrána, jemuž římská kurie zrušila suspenzi, kterou mu udělila brněnská konzistoř kvůli kázání o La Salettě. Exkomunikace se tehdy týkala všech, kteří by se zúčastnili bohoslužby, které by Vrána předsedal. Ludvík Vrána se po patnácti letech vrátil do pastorace. Byl ustanoven farářem v Lísku u Bystřice nad Pernštejnem.¹⁸⁷ Po odchodu Ludvíka Vrány začala celá rodina kromě Josefa Floriana chodit na bohoslužby do staroříšského kostela, jeho syn Metoděj dokonce začal hrát na kostelní varhany.¹⁸⁸ Mezi řeholníky z novoříšského kláštera a Josefem Florianem nadále přetrvávaly vlažné vztahy. Jakub Deml se o klášteře vyjádřil jako o „*táboru našich úhlavních nepřátel*“¹⁸⁹. Jediným Florianovým přítelem byl převor Vavřinec Novotný, ke kterému chodila rodina ke svátosti smíření.¹⁹⁰ Později si Josef Florian porozuměl i s Norbertem Hrachovským.¹⁹¹

Kongregace pro řeholníky připravila z podnětu papeže Pia XI. reformu řádu, která měla přispět ke zkvalitnění a zdokonalení řeholního života. Na počátku roku 1928 poslal generální opat řádu novoříšskému opatu Hotovému dopis prefekta Kongregace pro řeholníky, ve kterém ho informoval o plánové řádové reformě a k němuž přiložil i svůj dopis.¹⁹² Opat Hotový nechal tyto dopisy opsat a poslal je všem bratřím se slavnými sliby. Opatovi Hotovému na provedení reformy záleželo, protože plánoval, že

¹⁸⁵ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 48.

¹⁸⁶ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 49.

¹⁸⁷ STANKOVIČ, Andrej. *Josef Florian a Stará Říše*, s. 99,181.

¹⁸⁸ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 54.

¹⁸⁹ FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 176.

¹⁹⁰ FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 97.

¹⁹¹ FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 175.

¹⁹² ACG O.Praem, fond *Řádová reforma*, dopis generálního opata Gummara Cretse opatům premonstrátských klášterů (23. 1. 1928)

se majetek bratří převede pod společnou správu.¹⁹³ Dokončení reformy se opat Hotový nedočkal, neboť 1. května 1928 zemřel.

Opat Hotový byla kontroverzní osobnost. Staroříšská kronika obsahuje celou řadu negativních poznámek komentujících jeho řízení kláštera. Zpravidla se týká jeho šetrnosti. Avšak inventurní komise, která měla po smrti Hotového sestavit soupis kmenového jmění celé kanonie, zjistila, že klášter si za opata Hotového vedl velmi dobře, a dokonce se za dobu jeho působení klášterní majetek částečně i zvětšil.¹⁹⁴

Po smrti opata Hotového bylo jmenováno tříčlenné direktorium, které tvořil Milo Kalouda spolu s Vavřincem Novotným a Zikmundem Záběhlickým. Direktorium však příliš nefungovalo, a proto se situace v klášteře ještě zhoršila: „*Toto direktorium bylo takové, jaké dosud nebylo. Vždy totiž za vlády direktoria ustaly všechny spory, za tohoto direktoria se však všechna nedorozumění ještě víc přiostrčila.*“¹⁹⁵ Kalouda považoval za hlavního původce nedorozumění Norberta Hrachovského, zřejmě z důvodu, že si Hrachovský korespondoval s generálním představeným řádu kvůli řádové reformě.¹⁹⁶ Ačkoliv byli zpočátku všichni bratři proti řádové reformě, nakonec se v komunitě vytvořily dvě skupiny, které k ní zastávaly rozdílné postoje, a z každé vzešel jeden kandidát na opata: za protireformní skupinu Josef Kunka a za proreformní Pavel Souček.¹⁹⁷

Dne 13. července 1928 probíhaly opatské volby, ve kterých vyhrál Josef Kunka. Opatskou volbu generální opat nepotvrdil, protože se dozvěděl, že hlasy pro Josefa Kunku byly zřejmě koupeny.¹⁹⁸ Kongregace pro řeholníky nakonec opatem jmenovala Pavla Součka, s čímž zpočátku Kalouda nesouhlasil, ale později uznal prozíravost jeho volby: „*Nový opat ku podivu nás všech vede si velice dobře a nezmění-li se a miní-li to docela upřímně, možná, že to bude jeden z nejlepších opatů, ale to si napíšeme teprve tak za 2 roky.*“¹⁹⁹

Ve 30. letech se dále rozvíjela spolková činnost. Na základě podnětu Pia XI. se začala rozvíjet činnost *Katolické akce*. Cílem spolku byla snaha o zdokonalení

¹⁹³ ACG O.Praem, fond *Řádová reforma*, dopis Norberta Hrachovského generálnímu opatu Gummaru Cretsovi (6. 5. 1928)

¹⁹⁴ RKNŘ, složka *Inventura majetku 1928*, Zpráva inventurní komise (13. 7. 1928)

¹⁹⁵ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 49.

¹⁹⁶ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 49-50.

¹⁹⁷ ACG O.Praem, fond *Řádová reforma*, Dopis Norberta Hrachovského generálnímu opatu Gummaru Cretsovi (30. 6. 1928)

¹⁹⁸ ACG O.Praem, fond *Řádová reforma*, Dopis generálního opata Gummara Cretse Josefu Kunkovi (23. 8. 1928)

¹⁹⁹ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 50.

duchovního života, k čemuž měla pomoci tematicky laděná čísla *Farního věstníku*²⁰⁰, který vycházel v letech 1929–1935 v novoříšském klášteře a který redigoval Norbert Hrachovský. Členem Katolické akce²⁰¹ se mohl stát věřící, který se účastní bohoslužeb v neděli a v zasvěcené svátky, dodržuje desatero, žije příkladným životem, děti vychovává v křesťanské víře, neúčastní se nekatolických spolků a neodbírá protináboženský tisk.²⁰² V roce 1929 proběhla v klášteře schůze členů Katolické akce, na níž Hrachovský zhodnotil, že od vzniku spolku se zlepšilo chování věřících v kostele a stoupl počet lidí přistupujících k přijímání.²⁰³

K formování věřících měla přispět i tělovýchovná organizace Orel, která vznikla ve Staré Říši kolem roku 1932 za podpory Mila Kaloudy a lidové strany. Agrární strana se ve stejné době podílela na založení Sokola.²⁰⁴ V roce 1937 se Orli podíleli na výstavbě spolkového domu a při příležitosti jeho svěcení se konalo velké orelské cvičení.²⁰⁵

Opatu Součkovi zvlášť záleželo na rozšíření eucharistické úcty. Zpočátku se v kanonii konala celá řada eucharistických průvodů, o které však nebyl velký zájem, a proto byly nahrazeny půlhodinovou eucharistickou adorací. Na začátku června 1933 se v Nové Říši konal eucharistický sjezd, kterého se zúčastnil nejen budoucí strahovský opat Bohuslav Jarolímek, ale i brněnský biskup Josef Kupka.²⁰⁶ V roce 1934 byla založena Lidová jednota a Eucharistický kroužek pro mládež.²⁰⁷ Začala se tak naplňovat výzva Pia X., aby věřící častěji přijímali eucharistii a kterou se již před dvaceti lety snažil uskutečňovat Josef Florian.

Politická situace se ve 30. letech v obci příliš nezměnila. Podle Kaloudy všechny politické strany plnily náboženské povinnosti, agráři dokonce lépe než lidovci: „*Politické poměry ve farnosti jsou jako před válkou a příslušníci všech politických stran plní náboženské svoje povinnosti, ba možno říci, že agráři lépe než někteří lidovci –*

²⁰⁰ Úkolem Farního věstníku: „*Moderní duchovní správa vyžaduje, aby duchovenstvo nejen ty vedlo, kteří do kostela chodí, sv. svátosti přijímají, katolický život vedou, nýbrž také o ty se musí starati, kteří již na kostel zapomenuli, krásu své víry nepoznávají, světským duchem času jsou vedeni k lhostejnosti k těmto věcem, kteří těžkým zápasem sociálním o živobytí jsou tak vyčerpaní nebo zaměstnáni, že nemohou svých povinností katolických plniti.*“

Farní věstník 1929, roč. 1, č. 1, s. 1.

²⁰¹ Pius XI. založil Katolickou akci v roce 1922 encyklikou *Ubi arcano Dei*. Cílem organizace bylo zapojení laiků do církevního společenství.

²⁰² *Farní věstník* 1932, roč. 4, č. 5, s. 22.

²⁰³ *Farní věstník* 1929, roč. 1, č. 9, s. 41.

²⁰⁴ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 57.

²⁰⁵ *Městys Stará Říše*, s. 37.

²⁰⁶ *Farní věstník* 1933, roč. 5, č. 7, s. 25.

²⁰⁷ *Kronika obce Stará Říše*, III. díl, s. 62-63.

*věru by si mohli svoje politická přesvědčení vyměnit, pak by to bylo pravé.*²⁰⁸ Obraz farnosti se od předešlých let také příliš nezměnil. Ve farnosti stále převažovaly církevní sňatky, všechny děti byly křtěny, zesnulí měli katolický pohřeb, děti chodily na náboženství.²⁰⁹ Od roku 1931 probíhaly pravidelně v Nové Říši exercicie pro chlapce a muže, pro tyto účely byly v klášteře speciálně upraveny pokoje. Během následujících sedmi let proběhlo v klášteře 38 kurzů, které zpravidla vedli jezuité a redemptoristé.²¹⁰ Kromě toho opat Souček nařídil, že se v každé farnosti kanonie musí konat jednou za deset let lidové misie.²¹¹

Na Jihlavsku se začala postupem času zhoršovat politická situace, protože se kolem Jihlavy nacházel německý jazykový ostrov, který tvořily obce z 90 % osídlené německým obyvatelstvem, jejichž vliv se zvyšoval po nástupu Hitlera k moci. Staré Říše se česko-německá otázka téměř nedotkla, i když se nacházela pouhých 13 km od hranice s poslední německou obcí.²¹²

Předválečnou situaci reflektuje obecní kronika: *„Rok 1938 byl bohatý na politické události a pro náš národ a stát osudný a bolestný. Tím bolestnější byla rána, když celý národ o všesokolském sletě plném nadšení byl postaven před holou a bolestnou skutečnost, že jsme osamoceni.*“²¹³ Vyhlášení Protektorátu Čechy a Morava s sebou neslo několik změn. Dne 15. března 1939 brzy ráno projížděla Starou Říši auta německé armády, která postupně rozvěšovala cedule *„Rechts fahren – jezdit vpravo“*.²¹⁴ Od října 1939 začal fungovat lístkový systém. Mléko a vejce musely být odevzdávány do sběren, rodiny povinně hlásily každou porážku prasat, obilí bylo mleto jen na lístky.²¹⁵ Opětovně chodili po obcích kontrolní rekvizice, které mapovaly zásoby obilí v jednotlivých domácnostech.

Válka se dotkla i školního prostředí, o čemž svědčí zápisy ve školní kronice. Od 16. listopadu 1940 se němčina začala vyučovat jako povinný předmět, zároveň byla provedena revize všech žákovských i učitelských knih, školních pomůcek i obrazů. Všechny vyřazené knihy byly zapečetěny a uzavřeny pod uzávěrou. Dveře ve škole byly označeny česko-německými nápisy a stejně tak byla dvojjazyčná tabule umístěna

²⁰⁸ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 53.

²⁰⁹ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 53.

²¹⁰ NOVOTNÝ, Kamil. *Kláster premonstrátů v Nové Říši v I. polovině 20. století*, s. 61.

²¹¹ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 59.

²¹² Ve Stonařově se narodil nacističtí Arthur Seiß-Inquart, který byl v rámci norimberských procesů odsouzen k trestu smrti.

²¹³ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 64.

²¹⁴ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 68.

²¹⁵ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 69.

na budovu školy. Všichni učitelé museli doložit árijský původ. Židovské děti ve staroříšské škole nestudovaly, takže se nemusela uplatňovat protižidovská opatření. Ve škole se pravidelně slavilo výročí Protektorátu Čechy a Morava a Hitlerovy narozeniny.²¹⁶ Všichni učitelé se pod nátlakem museli přihlásit do Svazu pro spolupráci s Němci. Ve třídách byly vyvěšeny nápisy „*Die Wehrmacht*“ a „*Die deutsche Soldaten*“.²¹⁷ Postupně byla zakázána výuka dějepisu, v zeměpise se probíralo jen území Velkoněmecké říše, dějiny literatury se nesměly vyučovat, učitelé náboženství se mohli věnovat pouze tématu z věrouky a mravouky, z vyučování museli vynechat církevní dějiny.²¹⁸

V roce 1940 jmenoval brněnský biskup Josef Kupka Milo Kaloudu novým členem biskupské konzistoře.²¹⁹ Dne 20. června 1941 přijel brněnský biskup do Staré Říše, aby věřícím udělil svátost biřmování. Odsud odjel do kláštera v Nové Říši, kde měl následující den také svátost udělit, v předvečer však zemřel na záchvat mrtvice.²²⁰

Od konce 30. let začalo postupně stagnovat Florianovo vydavatelství, vycházelo mnohem méně svazků než v předchozích letech. I když se Florian nevzdával, překládal další tituly a pevně se držel své vize, nebylo možné udržet dřívější kvalitu. V létě 1941 onemocněl zánětem pohrudnice, ke kterému se přidaly další nemoci. Josef Florian zemřel 29. prosince 1941. Florianova sestra Antonie zachytila v dopise Kamillu Reslerovi poslední okamžiky jeho života: „*Stále byl bratr při plném vědomí, slyšel, sám si poroučel, co se máme u něj modlit, modlil se s námi, žehnal nám, a jenom dvě hodiny před smrtí nemohl mluvit. Díval se někam do dálek, asi do nebe (...) Smrtí ale tak zkrásněl, že jsme se na něj nemohli vynadívát.*“²²¹

V březnu 1942 byly sejmuty z věže kostela čtyři zvony, nejstarší z nich se později vrátil zpět na věž.²²² Dne 28. března téhož roku seskočili na několika místech Protektorátu parašutisté ze skupiny *Out distance*. U Ořechova nedaleko Staré Říše seskočil Adolf Opálka, Ivan Kolařík a Karel Čurda, kteří se odsud dostali různými cestami do Prahy. Adolf Opálka pak velel skupině parašutistů, kteří spáchali atentát na Reinharda Heydricha.

²¹⁶ Školní kronika, II. díl, s. 2-3,5.

²¹⁷ Školní kronika, II. díl, s. 11.

²¹⁸ Školní kronika, II. díl, s. 15-17.

²¹⁹ KOSÍK, Marian Rudolf. *Kněžská a řeholní povolání ve farnosti šaratické a vážanské*. Nová Říše: Kanonie premonstrátů v Nové Říši na Moravě, 2006. s. 13.

²²⁰ NOVOTNÝ, Kamil. *Klášter premonstrátů v Nové Říši v I. polovině 20. století*, s. 62.

²²¹ FLORIANOVÁ, Antonie. O smrti Josefa Floriana: Dopis A. Florianové příteli Dobrého Díla K. R. v Praze. *Řád* 1942. roč. 8, č. 4, s. 163.

²²² Školní kronika, II. díl, s. 20.

V podvečer 29. května přijelo do Nové Říše německé vojsko na nákladních automobilech. Zhruba 600 vojáků přijelo do Nové Říše, kde následně probíhaly domovní prohlídky a ještě téhož večera vnikli vojáci do kláštera, zatkli všechny řeholníky²²³ a odvezli do budovy jihlavského gestapa. Během války fungovalo v klášteře Hitlerjugend a německé chlapecké gymnázium.²²⁴

Po atentátu na zastupujícího říšského protektora přijel do Staré Říše 12. června 1942 oddíl říšského vojska čítající asi 175 vojáků, který pátral po okolí a hledal zbraně a nepřihlášené osoby. V městečku zůstal do druhého dne.²²⁵ Od 14. února do 14. března 1945 v obci pobývalo 30 mužů z říšské branné moci, kteří stavěli telefonní linky podél státní silnice.²²⁶ Dne 9. března se objevilo ve Staré Říši asi 186 německých uprchlíků, kteří se na necelé dva měsíce ubytovali ve čtyřech školních třídách.²²⁷

Konec války se přiblížil ráno 6. května, kdy si Němci naložili všechny své věci, včetně ukradených, a odjeli ke svému štábu do Nové Říše, odkud odjížděli dál na západ.²²⁸ Dne 8. května dorazila na křižovatku na Kasárnách posádka ruského vojska, po celou noc se odsud ozýval rachot tanků a dělostřelba. Letecký útok nezpůsobil žádné škody, pouze urychlil odchod německých vojsk. Noc z 8. na 9. května strávili staroříšští obyvatelé ve sklepech, které sloužily jako kryt. Zdejšími okolím projížděla posádka maršála Tolbuchina a vojsko maršála Malinovského. Ruští vojáci byli ubytováni všude v okolních obcích, maršál Malinowski nocoval v Markvarticích, v noci z 9. na 10. května přespával ruský generál se svým štábem na faře. Spolu s ruskými vojáky se zde objevovala i celá řada německých zajatců, kteří nestihli včas uniknout a kteří se neúspěšně snažili ukrýt ve zdejších lesích.²²⁹ Ruští vojáci byli ubytováni téměř ve všech domech městečka, kde zůstali do konce května.²³⁰

²²³ „Dokončili jsme v chóru *Laudy – chvály Bohu* a v tiché meditaci se chystáme pro myšlenkovou náplň nastávající noci a blížícího se jitra. Prostorami tichých chodeb kláštera počne se rozléhat dupot okovaných bot a bezostyšný baryton mužských hlasů. Provizor Augustin vyšel z oratoře a již se nevrátil. Místo něho vešel do oratoře vysoký muž v uniformě SS. 'Všechno ven' zněl jeho rozkaz. Rozestavili nás podél stěny na chodbě, čelem ke stěně. Každého z nás si vzal jeden esesman, odvedl do cely, kde provedl prohlídku osobní i cely. Potom dal příkaz převléci se do civilních šatů a odvedl nás na klášterní dvůr. Zde jsme byli opět rozestaveni podél stěny klášterní budovy po třech metrech od sebe. Proti nám se temněla hlaveň kulometu. Byli jsme zatčeni.“

TYL, Heřman Josef. *Psancem*. Třebíč: Arca JiMfa, 1995, s. 7.

²²⁴ HORSTKÖTTER, Ludger. Das Kloster Neureisch als KLU-Lager für Jüngem aus Mülheim an der Ruhr 1943-1945. *Analecta Praemonstratensia* 1979, svazek 56.

²²⁵ *Školní kronika*, II. díl, s. 25.

²²⁶ *Školní kronika*, II. díl, s. 71-73.

²²⁷ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 74, 77, 78.

²²⁸ *Školní kronika*, II. díl, s. 85.

²²⁹ *Školní kronika*, II. díl, s. 87-88.

²³⁰ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 73-74.

Z války se nevrátilo pět novoříšských premonstrátů: Siard Nevrkla, Zikmund Záběhlický, Vavřinec Novotný, Norbert Hrachovský a opat Pavel Souček. Nová kapitula se uskutečnila 11. října 1945, při níž byl opatem zvolen Augustin Machalka a Milo Kalouda získal funkci novicmistra.²³¹ Nově uspořádaná komunita se snažila vypořádat s následky války a obnovit řeholní život.

Zdalo se, že kapitulací Německa se městečku vrátí prvorepubliková atmosféra. Místní se naplno začali věnovat práci v hospodářství, řemeslníci pomalu rozjížděli svou živnost. Postupně se rozvíjel společenský život. Svou činnost v obci obnovil Sokol i Orel.²³² Deset rodin se odstěhovalo do vylidněného pohraničí, kde se jim nabízela možnost lepší budoucnosti.²³³ Někteří občané však pružně reagovali na poválečné uspořádání a ještě v roce 1945 založili *Svaz československého sovětského přátelství a Jednotný svaz českých zemědělců*.²³⁴

Okouzlení Sovětským svazem sílilo, komunistická ideologie se nenápadně šířila celým Československem a víra v politiku komunistické strany natolik vzrostla, že dne 28. února 1948 došlo k zásadní proměně politické scény na čtyřicet let. Ve Staré Říši obsadili komunisté a sociální demokraté místní akční výbor a ještě téhož roku udělili Klementu Gottwaldovi čestné občanství.²³⁵

Dne 3. února 1950 proběhla v klášteře razie Státní bezpečnosti a lidových milicí, při níž byl zatčen opat Machalka. Proběhly dvě prohlídky kláštera, při první nebylo nic nalezeno, při další byly nalezeny dva samopaly, které tam ukryla Státní bezpečnost po neúspěšné první prohlídce. Nalezené zbraně představovaly pro Státní bezpečnost dostatečný důkaz o protisocialistickém smýšlení novoříšské komunity. Po pěti dnech zatkla Státní bezpečnost provizora Ludolfa Bartáka. Během února a března proběhlo ještě několik razíí. Augustin Machalka byl souzen 5. dubna 1950 ve známém monstrprocesu a odsouzen k 25 letům odnětí svobody. Ludolf Barták byl odsouzen ke dvěma letům odnětí svobody. V noci ze 13. na 14. dubna a z 27. na 28. dubna 1950 se uskutečnila „Akce K“, při níž byly přepadeny všechny kláštery v zemi a řeholníci odvezeni do sběrných táborů. „Akci K“ neunikl ani novoříšský klášter. Premonstráti byli odvezeni do sběrného kláštera v Broumově. Dne 1. listopadu 1951 se museli

²³¹ NOVOTNÝ, Kamil. *Kláster premonstrátů v Nové Říši v I. polovině 20. století*, s. 79.

²³² *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 77.

²³³ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 77.

²³⁴ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 77.

²³⁵ *Kronika obce Stará Říše*, I. díl, s. 82, 84, 85.

vystěhovat všichni nájemníci kláštera a od té doby se klášter stal sídlem Vojenské nemocnice Brno.²³⁶

I ve Staré Říši nebyla situace jednoduchá. Po nastolení vlády komunistů se brzy objevila snaha po sloučení rodinných hospodářství v jednotné zemědělské družstvo, které bylo v roce 1950 ve Staré Říši založeno. Kolektivizace měla zásadní vliv na život lidí na venkově, protože každá rodina tehdy vlastnila pole a chovala dobytek, a proto odchod do JZD znamenal ztrátu dědictví, které se předávalo z generace na generaci, a tím došlo k fatálnímu přetržení vazby na rodnou půdu.

Nová politická reprezentace změnila život nejen farníkům, ale i kněžím. Obraz farnosti na počátku 50. let popsal Metoděj Vitula, který byl ve Staré Říši administrátorem v letech 1969–1974: „*Po posledním zápisu P. Milo Kaloudy začal tvrdý kurz vůči farářům ze strany MNV a JZD. Chtěli zabrat zahradu a faru. Farář však měl stále ještě autoritu u lidí, protože byl dlouho pokladníkem místní kempeličky a požíval důvěru. K provedení všech záměrů uplatňovaných státní správou bylo nutno odstranit faráře. Když se již zdálo, že se mraky stahují, odešel P. Milo na operaci kýly do Třebíče, odkud se již nevrátil.*“²³⁷

Milo Kalouda zemřel 14. července 1952. Po smrti Kaloudy zůstala Stará Říše bez duchovního správce a fara skončila v cizích rukách. Farnost byla spravována farářem z Rozseče, čímž ubylo bohoslužeb, které se konaly jen v pátek a v neděli. Nová politická situace se negativně projevila v duchovním životě farníků, který se omezil pouze na účast na mši, jelikož nebylo možné pokračovat v tradici lidových misí, exercicií v klášteře a spolkové činnosti. Do fary se na krátkou dobu nastěhoval jistý Vasil Varga z Ořechova, který však faru devastoval. Bydlel zde do 12. října 1953, kdy se bytu na faře vzdal. Poté žádal o byt tajemník staroříšského MNV Jan Mikeš, byla s ním uzavřena smlouva, ale nechtěl platit nájemné. Poté se na faře nacházely dvě kanceláře Sboru národní bezpečnosti, tři místnosti obsadilo JZD, které zabralo celou zahradu a na dvoře postavilo kravín, přizemí využila Jednota pro sklad průmyslového zboží, dvě místnosti zůstaly depozitáři farního úřadu.²³⁸ Neúspěšnost celé situace shrnul Metoděj Vitula: „*Nájemné bylo pochopitelně minimální, ale všichni rukou společnou ničili vše, co se dalo, vždyť to nebylo jejich.*“²³⁹

²³⁶ NOVOTNÝ, Kamil. *Klášter premonstrátů v Nové Říši v I. polovině 20. století*, s. 86-87.

²³⁷ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 104.

²³⁸ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 104.

²³⁹ *Kronika farnosti Stará Říše*, III. díl, s. 104.

ZÁVĚR

Chceme-li plně porozumět dějinám staroříšské farnosti, musíme nejdříve pochopit zdejší kraj. Vysočina vždy představovala místo, kde byl život vzhledem k reliéfu krajiny náročnější než v jiných částech země. Lidé zde s nemalou námahou vydobývali z kamenité půdy úrodu. Těžké životní podmínky však jako by zdejší obyvatelé přibližovaly ještě více Bohu. Není proto překvapující, že se ve 20. století zrodila na Vysočině generace katolických básníků. Otokar Březina své nejslavnější básnické sbírky napsal v Nové Říši, když učil na místní škole a volný čas trávil studiem v klášterní knihovně. Na jeho odkaz navázal Jakub Deml, Bohuslav Reynek a Jan Zahradníček. Všechny tři básníky spojovalo přátelství s Josefem Florianem, který svým podivuhodným dílem přesáhl hranice regionu a na základě jeho odkazu „*vzešel ze zapadlé moravské vesnice oheň, jehož teplo ještě dnes zahřívá mnohou vyprahlou lidskou duši.*“²⁴⁰

Život farnosti v 1. polovině 20. století zásadně ovlivnily nejen historické události, ale také vazba na novoříšský klášter, ze kterého byli ustanovováni staroříšští faráři. Během prvních padesáti let 20. století se ve farnosti vystřídali čtyři duchovní správci a v klášteře sedm opatů. Novoříšský klášter poskytoval staroříšskému faráři finanční a duchovní podporu, i když se staroříšští faráři několikrát kriticky vyjádřili o řízení kláštera nebo o vztazích se spolubratry, od kterých se mnohdy nedočkali potřebné pomoci. Klášter se během 1. poloviny 20. století rozvíjel po stránce ekonomické i pastorační. Díky činnosti katolických spolků, lidových misí a exercicií vzkvétal duchovní život v celé kanonii. Veškerý rozvoj byl násilně přerušen po atentátu na Reinharda Heydricha, kdy byli někteří řeholníci odvezeni do koncentračního tábora, ze kterého se nakonec nevrátil opat a čtyři další bratři. V rámci „Akce K“ byli řeholníci opětovně vystěhováni a z kláštera se stalo sídlo armády.

Během sledovaného období se ve farnosti rozvíjela spolková činnost, několikrát se konaly lidové misie, biskupské vizitace, při nichž biskup uděloval svátost biřmování, věřící se také účastnili poutí do okolních poutních míst. Mezi mládeží měl velký úspěch Spolek katolické omladiny, pro kterou vycházel časopis *Naše omladina*. V letech 1929-1935 byl vydáván pod záštitou Katolické akce *Farní věstník*, který se prostřednictvím ucelených tematických celků snažil prohlubovat duchovní život.

²⁴⁰ MED, Jaroslav. *Spisovatelé ve stínu*, s. 74.

Ve 30. letech vznikaly eucharistické spolky, které měly šířit eucharistickou úctu a motivovat věřící k častějšímu přijímání eucharistie.

Období 1. poloviny 20. století bylo poznamenáno politickým bojem mezi agrární a lidovou stranou. Zřejmě nejznámějším politikem na Vysočině byl v té době František Staněk, který hájil stanoviska agrární strany nejdříve v Říšské radě a později v Národním shromáždění. Na zdejší obyvatelstvo měl velký vliv, jelikož se zasadil o rozvoj okolních obcí. Zcela opačný přístup zastával k novoříšskému klášteru, který pro něj představoval silného politického protivníka, protože mohl působit na politické přesvědčení věřících a naopak podporovat politický program lidové strany. Konflikt mezi klášterem a Františkem Staňkem vyvrcholil v roce 1911, kdy František Staněk napsal text ostře kritizující klášter a především opata Drápalíka, který posléze abdikoval.

Nejsilněji však farností, novoříšským klášterem i brněnskou konzistoří otrásl Josef Florian. Svým skálopevným přesvědčením o významu častého svatého přijímání, o pravdivosti la salettského prorocství, osobní zbožností a nadšením pro šíření kvalitní katolické literatury i za cenu života v chudobě dokázal ovlivnit mnohé, se kterými se setkal. Rázem se stala Stará Říše místem, které přitáhlo pozornost překladatelů, malířů, básníků a dalších umělců. Na druhou stranu se Josef Florian mnohdy názorově rozcházel s církevními představiteli, vydával texty bez církevního schválení. Několikrát byl ve sporu s brněnskou konzistoří, která nakonec zakázala vydávání edice *Studium*. Nelze jednoznačně říci, zda z tohoto konfliktu vychází lépe Florian nebo brněnská konzistoř. Ve skutečnosti měl pravdu Josef Florian i brněnská konzistoř. Josef Florian se nikdy nechtěl odchýlit od učení katolické církve,²⁴¹ ba naopak ho chtěl žít co nejautentičtěji, a proto ho zaujalo učení Pia X. o častém sv. přijímání a la salettské prorocství, avšak místní církev nebyla ještě připravena reagovat na nové výzvy, které se v církvi objevovaly, a proto se k Florianově díle stavěla zdrženlivě.

²⁴¹ FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*, s. 102.

SEZNAM ZKRATEK

ACG O.Praem	- Acta curiae generalis Ordo Praemonstratenstis
ČSR	- Československá republika
JZD	- Jednotné zemědělské družstvo
MNV	- Místní národní výbor
MZA	- Moravský zemský archiv
Reg.	- Regesta diplomatica nec non epistolaria Bohemiae et Moraviae
RKNŘ	- Registratura kláštera v Nové Říši
SOKA	- Státní okresní archiv

SEZNAM LITERATURY

1. Prameny

Acta curiae generalis O.Praem

fond *Řádová reforma*

Kanonie premonstrátů v Nové Říši

a) Registratura kláštera v Nové Říši

fond *Inventura majetku 1928*

b) Farní kroniky

Haus – Protokol von Krassonitzer Pfar[rei]

Haus – Protokol

Protocollum domesticum parochiae Longo-Brtnicensis

Soukromý archiv Antonína Brychty

Kronika obce Markvartice

Státní okresní archiv Jihlava

fond *Základní a mateřská škola Stará Říše*

Školní kronika

Úřad městyse Stará Říše

Kronika obce Staré Říše

2. Periodika

Farní věstník 1929, roč. 1, č. 1, 9

Farní věstník 1932, roč. 4, č. 5

Farní věstník 1933, roč. 5, č. 7

FLORIANOVÁ, Antonie. O smrti Josefa Floriana: Dopis A. Florianové příteli Dobrého

Díla K. R. v Praze. *Řád* 1942. roč. 8, č. 4

Jihlavské listy 1910, roč. 8, č. 8, 12

Naše omladina 1914, roč. 3, č. 3

VOHRYZEK, Stanislav. Rod pánů z Hrádku, Říše, Starče a Holoubka. *Jižní Morava:*

Vlastivědný časopis 2013, roč. 49, č. 52.

3. Internetový zdroj

Český statistický úřad. *Historický lexikon obcí ČR 1869 – 2005, 1. díl [2017-02-21]*. <<http://www.czso.cz>>.

4. Literatura

BISTRICKÝ, Jan. Nejstarší osídlení horního Podyjí. *AUPO* 2003, roč. 31.

ČERNÝ, Karel – GÖBL, Luboš – KRČÁL, Petr. *Muži Masarykovy republiky a kraj Vysočina 1918-1938*. Žďár nad Sázavou: Tváře ve spolupráci s MDA, 2008.

DEML, Jakub – FENCL, Matěj – KORÍNKOVÁ, Šárka a kol. *I tento list považujte za neúplný: dopisy Jakuba Demla příteli Matěji Fenclovi*. Praha: Dauphin, 2011.

DUŠEK, Milan. *Nová Říše*. Nová Říše: NOvoříšský Kulturní Spolek, 2007.

FLORIAN, Josef. Když již přestává všechno.... *Studium* 1906, 2. svazek.

FLORIAN, Josef. Melancholie rukou čili v setbě zrna hořčičného naděje ptactva. *Studium* 1910, 27. svazek.

FLORIAN, Josef. Rozmáchnutí Saulovo. *Nova et vetera* 1912, č. 2.

FLORIAN, Josef. Smet' z areopagu. *Studium* 1905 (červenec)

FLORIAN, Josef. Střepinky z ostrakismu. *Studium* 1906, č. 2.

FLORIAN, Josef. Výstraha věřícím země. *Studium* 1906, 3. svazek.

FLORIAN, Jan – FLORIAN, Gabriel – PALÁN, Aleš. *Být dlužen za duši*. Brno: Host, 2007.

JAROŠ, Zdeněk. *90. výročí Republiky 1918-2008*. Jihlava: Muzeum Vysočiny, 2008.

KOSÍK, Marian Rudolf. *Farní kostel Božského Srdce Páně v Rozseči*. Nová Říše: Kanonie premonstrátů v Nové Říši na Moravě, 2008.

KOSÍK, Marian Rudolf. *Kněžská a řeholní povolání ve farnosti šaratické a vážanské*. Nová Říše: Kanonie premonstrátů v Nové Říši na Moravě, 2006.

KUČA, Karel. *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku*. Praha: Libri, 2004.

MED, Jaroslav. *Spisovatelé ve stínu*. 2. vyd. Praha: Portál, 2004.

Městys Stará Říše. Brno: F. R. Z. agency, 2014.

NEKUDA, Vladimír a kol. *Dačicko, Slavonicko, Telčsko*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost, 2005.

NOVOTNÝ, Kamil. *Klášter premonstrátů v Nové Říši v 1. polovině 20. století*. Praha, 2006. Diplomová práce. Univerzita Karlova. Katolická teologická fakulta.

OPASEK, Anastáz. *Dvanáctero zastavení: vzpomínky opata břevnovského kláštera*. Praha: Torst, 2013.

RIGAUD, Ernest. K útěše Marie, plačící na svaté hoře La Salettské. *Studium* 1910, svazek 27.

Sv. Otec Pius PP. X. *O lidové činnosti křesťanské: Motu proprio ze dne 18. prosince roku 1903*.

STANKOVIČ, Andrej. *Josef Florian a Stará Říše*. Praha: Triáda, 2008.

STANĚK, František. *700 let kláštera v Nové Říši a útěk preláta Drápalíka: Odpověď na jubilejní spis vydaný k 700letému trvání jeho prelátem Norbertem Drápalíkem*. Brno: vlastním nákladem, 1912.

SŘÍŽ, Antonín Ludvík. Komisní odpoledne. *Nova et vetera* 1912. č. 2.

TIRAY, Jan. *Vlastivěda moravská: II. Místopis: Telecký okres*. Brno: Musejní spolek, 1913.

TYL, Heřman Josef. *Psancem*. Třebíč: Arca JiMfa, 1995.

ŽÍDEK, Cyril. *Beschreibung und kurze Geschichte des prämonstratenserchorherrenstiftes Neu-Reisch (Nová Říše) in Mähren*. Würzburg & Wien: Leo Woerl, 1882.

ŽŮREK, Klement Maria Josef. *Klášter premonstrátský v Nové Říši 1211 – 1911*. Nová Říše, 1911.